

UNGDOMSSTYRELSEN
www.ungdomsstyrelsen.se

"JAG SYNES, JAG FINNS"

UNGA OM SEXUELL EXPONERING, PROSTITUTION OCH INTERNET

UNGDOMSSTYRELSEN
www.ungdomsstyrelsen.se

JAG SYNNS, JAG FINNS

UNGA OM SEXUELL EXPONERING, PROSTITUTION OCH INTERNET

Förord

Internet genomsyrar samhället sedan 1990-talet och är för de allra flesta förenat med positiva erfarenheter. Mediet är oslagbart som informationskälla, kommunikationsmöjligheterna i det närmaste obegränsade och spridningsmöjligheterna enorma. Det innebär att negativa inslag som finns i samhället i övrigt också återfinns på internet.

Sedan 2008 har Ungdomsstyrelsen haft i uppdrag att belysa attityder till och erfarenhet av exponering och exploatering av sexuell natur via internet. Myndigheten har tillsammans med forskare och andra experter tagit fram kunskapsunderlag, en handbok för yrkesverksamma, ett metodmaterial för arbete i skolan, högskoleutbildningar för professionella samt utbildningar för tjej- och killjourer.

Det är Ungdomsstyrelsens förhoppning att med *Jag syns – jag finns!* bidra till en ökad förståelse för hur unga tänker kring ämnet som lite förenklat benämns *unga, sex och internet*.

Ungdomsstyrelsen vill tacka alla ungdomar som generöst bidragit med sina erfarenheter och reflektioner och inte minst sin tid. Vi vill också tacka de som hjälpt oss att ordna så att samtalen kunnat komma till stånd. Databesamling och rapport har samordnats av Fabian Sjö och Rikard Ambumsgård.

Per Nilson
generaldirektör, Ungdomsstyrelsen

Innehåll

1	Introduktion	7
1.1	Bakgrund	7
1.2	Samtalsgrupperna	7
1.3	<i>Se mig</i> – en sammanfattning	8
1.4	Disposition.....	10
2	Resultat	11
2.1	Om livet på nätet.....	11
2.2	Om att lägga ut bilder	14
2.3	Om risker	21
2.4	Tankar kring sex mot ersättning	25
2.5	Om information och kunskapsbehov	29
3	Avslutande diskussion	36
4	Referenser	43
5	Bilaga	44

1 Introduktion

1.1 Bakgrund

I september 2008 gav regeringen Ungdomsstyrelsen i uppdrag att genomföra en studie bland unga om erfarenheter av och attityder till exponering och exploatering av sexuell natur via internet och andra digitala medier (IJ2008/1824/UF). Uppdraget är en del av regeringens handlingsplan mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål (Skr. 2007/08:167). Studien fick namnet *Se mig – unga om sex och internet* (Ungdomsstyrelsen 2009) och genomfördes av Ungdomsstyrelsen i samarbete med forskare och andra experter.

Sedan rapporten *Se mig* presenterades i september 2009 har Ungdomsstyrelsen sett behov av att ytterligare belysa några teman. Det handlar bland annat om hur unga upplever presentationsbilder på olika communityn, hur unga tolkar prostitutionsbegreppet och behov av informationsinsatser. Ungdomsstyrelsen genomförde därför under våren 2010 en uppföljande studie där unga fick möjlighet att uttala sig om de resultat, begrepp och teman som presenterades i *Se mig*. Hur uttrycker sig unga i samtal kring sexuell exponering via internet och exploatering i allmänhet? Vilka tankar och funderingar har unga kring dessa fenomen? Hur ser de på sitt eget agerande och förhållningssätt och hur ser de på andras?

1.2 Samtalsgrupperna

Under februari 2010 kontaktades fritidsledare, ungdomssamordnare och andra med ungdomspolitiskt samordnande funktion i ett antal kommuner för att komma i kontakt med unga i åldrarna 13–19 år för att kunna genomföra gruppsamtal (bilaga 1). Det ledde till att samtal genomfördes i fyra kommuner i Sverige med två grupper i respektive kommun.

Gruppsamtalen genomfördes under mars månad. Varje samtal pågick under cirka en och en halv timme. Från Ungdomsstyrelsen deltog två utredare i sex av grupperna medan två gruppsamtal genomfördes av en utredare. Alla samtal dokumenterades med ljudupptagning. Efter avslutad insamling har samtliga samtal transkriberats och sedan har ljudupptagningarna kasserats.

Totalt deltog 41 ungdomar i åldrarna 13–20 år, 26 tjejer och 15 killar. Medelåldern bland deltagarna var 15,9 år. För att få så bra samtal som möjligt har utgångspunkten varit att åldersspridningen inom respektive grupp skulle vara begränsad. Två grupper bestod enbart av tjejer, två av enbart killar och fyra av både tjejer och killar.

Samtliga deltagare har utlovats anonymitet och presenteras således inte närmare. Utgångspunkten i gruppsamtalen var att reflektera över och diskutera teman och resultat i Ungdomsstyrelsens rapport *Se mig*, inte primärt att delge egna erfarenheter, något som underströks vid flera tillfällen inför samtalen.

Ett syfte med studien har varit att få träffa ”vanliga” ungdomar och diskutera ämnet unga, sex och internet.

Ungdomsstyrelsen är medveten om den inverkan på samtal som en samtalsledare har. Det kan inte heller uteslutas att ämnets karaktär, det faktum att samtalsledarna var äldre (i

30-årsåldern) samt myndighetspersoner kan ha påverkat hur ungdomarna valt att uttrycka sig. Men samtidigt är det Ungdomsstyrelsens uppfattning att diskussionerna skett i så avspänd miljö som möjligt – i skolan, på fritidsgården eller i en annan lokal som de brukar vistas i. Alla samtal präglades av stort engagemang och efter att samtalen avslutats uttryckte samtliga grupper spontan förtjusning över att få ha varit delaktiga.

1.3 *Se mig* – en sammanfattning

I *Se mig* framkom att många unga ofta konfronteras med sexrelaterade inslag på internet. Privata bilder, kommentarer och förfrågningar som anspelar på sex är vanligt förekommande. Till exempel uppger 18 procent bland elever i gymnasieskolans år 3 att en person under de senaste 12 månaderna, som de enbart kände via internet, bett dem att skicka sexuella bilder av sig själva. I åldergruppen 16–25 år uppger 30 procent att någon försökt få dem att prata om sex, skicka bilder eller göra något framför en webbkamera mot deras egen vilja och 2,4 procent har fått sexiga bilder eller filmklipp spridda på nätet mot sin vilja. Bland eleverna i gymnasieskolans år 3 har 2,5 procent vid ett möte offline, med någon som de först lärt känna på nätet, pressats eller tvingats till sex. Även om detta är inslag som unga själva inte tycker är önskvärda har många accepterat situationen, man har helt enkelt vant sig och lärt sig att hantera frågorna. Det är dock en liten andel som besvarar denna typ av förfrågningar.

Det är inte särskilt vanligt att unga lägger ut sexuellt material om sig själva. Flera populära ungdomswebbplatser har visserligen ett rikt utbud av bilder som kan verka utmanade för en utomstående men det är 90–95 procent, beroende på undersökning, som uppger att de aldrig lagt ut sexuellt utmanande bilder av sig själva på internet. Bland 16–25-åringar är det något vanligare bland tjejer medan en studie bland 18-åringar inte visar några skillnader mellan könen. Vidare visar observationer av särskilda webbplatser med uttalat sexuellt fokus att det är vanligare med bilder på killar och män än på tjejer och kvinnor.

Det finns en grupp om cirka 8 procent som uppger att de publicerat privat sexuellt material. Motivet uppges vara att få bekräftelse – att stärka det egna självförtroende. Den sexuella exponeringen blir ett enkelt och snabbt sätt att få uppskattning.

Att dela med sig av privata bilder är för många en självklar del i kontakten med andra och ett sätt att visa vem man är. Internet och mobiltelefoni handlar mycket om bilder och utvecklingen av intresset för bildhantering och de tekniska möjligheterna går hand i hand. Fotograferandet är en del av ungas vardag.

Det finns inget som tyder på att unga är omedvetna inför det faktum att digital teknik kan användas av andra på ett för dem själva icke önskvärt sätt. Tvärtom är medvetenheten om risker hög. Men varför agerar en del unga på ett sätt som skulle kunna uppfattas som riskfyllt. En del av bakgrunden till detta har att göra med teknikens utformning. Den programvara som ofta används för sociala kontakter, uppladdning och spridning av bilder och annat digitalt material är förhållandevis enkla att lära sig och visuellt inbjudande. Denna kombination skapar en känsla av kontroll och möjligen även en känsla av kontroll över det material man skapar och lägger ut. Att befinna sig i en privat och trygg miljö och att använda en teknik som man behärskar och känner kontroll över kan alltså påverka upplevelsen av teknikens egenskaper. I ett sådant sammanhang framstår teknikens spridningseffekter inte fullt så omfattande och globala, vilket innebär att det privata därmed inte upplevs fullt lika publikt.

Andelen unga¹ med erfarenhet av sex mot ersättning 2004 var 1,4 procent. Fem år senare var andelen 1,5 procent. Det handlar dock om en så liten förändring att det inte går att tala om någon reell ökning i gruppen som helhet. Under samma period ökade både tillgången till och användningen av internet dramatiskt.

Bland elever i gymnasieskolans år 3 uppger 1,7 procent av killarna och 1,2 procent av tjejerna att de någon gång erbjudit sex mot någon form av ersättning. I Ungdomsstyrelsens Ungdomsenkät, riktad till unga mellan 16 och 25 år från 2009, uppgav 1,7 procent, bland såväl tjejer som killar, att de hade tagit emot ersättning för sex. Från landets tre prostitutionsenheter och ytterligare ett antal kommunala enheter uttrycks dock att de har få kontakter med ungdomar med erfarenhet av sex mot ersättning och särskilt med unga killar.

Den grupp unga som har erfarenheter av sex mot ersättning är till stor del unga som har en problematisk livssituation inom flera områden. En betydligt större andel har en negativ självbild, psykisk ohälsa, ett sexualiserat beteende och har problem med att sätta gränser. Gruppen utmärks också av att i större utsträckning ha utsatts för hot och våld i familjen, de har också högre alkohol- och drogkonsumtion än andra unga. Det finns också ett starkt samband mellan sexuella övergrepp och att i ett senare skede sälja sexuella tjänster.

Ersättning är ett förhållandevis vitt begrepp men ersättningen är en förutsättning för den sexuella handlingen. Den sexuella handlingen handlar inte enbart om egen sexuell njutning. Även om rena pengar verkar vara den vanligaste formen av ersättning kan det vara saker som kontantkort till mobiltelefonen, alkohol/droger, acceptans i gruppen, boende eller husrum, så kallad *survival sex*.

Acceptansen för att erbjuda sex mot ersättning är högre än för att erbjuda ersättning för sex. Bland unga i åldrarna 16–25 år tycker 43 procent att ”*det är ok att andra har sex mot ersättning om båda är med på det*”. Acceptansen för att andra har sex mot ersättning är betydligt större än tron på att man själv ska komma att ha det. Unga som har erfarenheter av sex mot ersättning är i större utsträckning positiva jämfört med unga som inte har sådana erfarenheter.

Unga idag är inte bara konsumenter, där den sexuella aktiviteten och utsattheten begränsas till individer i deras närmaste omgivning, utan med digitalteknikens hjälp är de även producenter med en i stort sätt obegränsad kontaktyta. Detta behöver i sig inte vara något problem, det är inte olagligt att vare sig frivilligt exponera sig, ta del av andras frivilliga exponering eller i samtycke ha sexuella utbyten. Problemet uppstår när frivilligheten sätts ur spel och den digitala tekniken gör detta möjligt på ett sätt som är nytt för många som på olika sätt arbetar med att stötta unga.

För de flesta ungdomar och unga vuxna är den ”nya” tekniken en naturlig del i vardagen och förenat med positiva upplevelser, men det finns en grupp med negativa erfarenheter som är i behov av stöd. Många av dem väljer att i första hand prata med jämnåriga kamrater om upplevda problem, och det kan givetvis vara bra, men det räcker inte alltid. Därför är det viktigt att professionella som möter ungdomar och unga vuxna har kunskap om ungas medievardag för att kunna ge passande stöd. Likaså är det viktigt att förstå att unga med internetrelaterade problem ofta har andra problem i sina liv som kan vara viktiga att synliggöra och bearbeta. Det är också viktigt att i den allmänna debatten tala om ett sunt förhållningssätt. Många unga upplever riskerna med internet i sex- och kärleks-sammanhang som överdrivna och känner inte igen sig i den bild av unga och internet som

---

¹ Mätt bland elever i gymnasieskolans år 3.

förmedlas i medierna. Visst finns negativa aspekter av internet men i ljuset av den totala användningen upplevs dessa som jämförelsevis små. Beskrivningar som inte stämmer med de egna upplevelserna riskerar att nonchaleras. Att överdriva riskerna kan leda till ett onödigt skuldbeläggande hos dem som trots allt råkar illa ut. Det ger en känsla av att man får skylla sig själv, vilket riskerar att göra det svårare att söka stöd när man faktiskt behöver.

1.4 Disposition

Rapporten inleds med en kortare bakgrundsbeskrivning och metodgenomgång, samt en sammanfattning av *Se mig – unga om sex och internet* (Ungdomsstyrelsen 2009).

I kapitel 2 presenteras först en generell diskussion om internets funktion i ungdomarnas vardag och därefter ungdomarnas reflektioner kring sexuell exponering och exploatering kopplat till internet. Därefter presenteras ungdomarnas uppfattningar om behov av informationsinsatser, dels för ungas del men även information riktad till yrkesverksamma som i sitt arbete möter unga.

I kapitel 3 diskuteras resultaten på en övergripande nivå och relateras till yrkesverkssammans vardag i mötet med unga.

2 Resultat

Inget annat kommunikationsverktyg genomsyrar vårt samhälle i sådan utsträckning som internet. Unga använder internet för att finna nya och upprätthålla befintliga relationer på ett sätt som äldre generationer ännu inte gör i samma utsträckning. I samband med detta är sexuella inslag relativt vanligt förekommande. Detta kapitel tar upp de tankar och reflektioner kring internet, sexuell exponering och exploatering som ungdomarna gav uttryck för.

2.1 Om livet på nätet

Internet har en kort historia. Under andra halvan av 1990-talet spred sig internet relativt snabbt i befolkningen och utbyggnaden av bredbandet har spelat en stor roll för utvecklingen under 2000-talet (Findahl 2008). Med internet har det skapats helt nya möjligheter att skapa kontakt och utveckla relationer. Man kan enkelt stifta bekantskap med ett i princip obegränsat antal människor utan geografiska begränsningar. Samtidigt innebär också internet stora möjligheter att agera anonymt eller med falsk identitet och man kan utan större risk för upptäckt ljuga, eller frisera uppgifterna, om sig själv så att de bättre stämmer överens med den bild man vill framställa (Ds 2007:13).

Nyborjaråldern, mätt som 50 procent internetanvändare i en åldersgrupp, har sjunkit med ett år för varje år mellan 2000 till 2009, från 13 till 4 år men många som bekantar sig med internet är yngre än så (Findahl 2010). Den som idag är 15 år har levt med internet i hela sitt liv. Den digitala tekniken med internet i spetsen har på relativt kort tid förändrat spelreglerna för social interaktion på ett dramatiskt sätt. Tekniken har möjliggjort en masskommunikation som saknar motstycke i historien. De flesta unga idag kan utan svårighet dokumentera sig själva eller andra och sprida detta över hela världen, på bara några sekunder. En väsentlig skillnad från tidigare mediala former är också den varaktighet agerandet får. Det kan vara väldigt svårt att göra en publicering ogjord, användaren bestämmer inte längre över materialet: kommentaren, texten eller bilden eller vad det är som lagts ut.

Det stora flertalet ungdomar som deltog i diskussionerna bekräftade att internet främst användes för att upprätthålla relationer och kontakter med vänner de redan har utanför internet. Däremot anses en lång lista med ”vänner” vara eftersträvanvärt. Dessa vänner eller kontakter är i regel personer som man antingen någon gång haft kontakt med, men som inte blivit någon mer etablerad och nära vän, eller så är det personer som i något skede visat intresse för bilderna eller något man skrivit i sin blogg eller på sin presentationssida på någon social webbplats, community. Vikten av att ha en lång lista med *vänner* på sin presentationssida tydliggörs av en tjej som blivit ofrivilligt avstängd från en community.

”Alltså jag förlorade alla mina 3 000 besökare. Jag har haft den [sin presentation] i två år, liksom jättemånga jag har tagit kontakt med som jag egentligen inte har kontakt med utanför, de har ju försvunnit nu.” (Tjej, 16 år)

Att det råder ett samtalsklimat och förhållningssätt på internet som skiljer sig från andra arenor var ungdomarna eniga om. Tilltal och förfrågningar som inte skulle anses vara okej utanför internet accepteras. Det är som om en del uppfattar att det som sker över internet inte är på riktigt och toleransnivån är också högre.

”Det känns inte som det tas lika allvarligt om jag skulle kommentera ’bög’ på min kompis sida på bilddagboken. Om jag skulle säga bög till honom irl så skulle han kunna anmäla mig för det. Det känns liksom inte lika seriöst på internet.” (Kille, 15 år)

Ungdomarna ansåg att internet speglade resten av samhället där reklam, dagspress och populärkultur i allehanda medier ofta genomsyras av sexuella anspelningar. Samtidigt uttrycktes tankar som att internet i någon mening bidrog till utvecklingen utanför nätet, ”ingen bryr sig längre”, som en tjej, 15 år, uttrycker sig.

Det senaste året har termen sociala medier blossat upp. Det är mycket populärt att ha ett konto, en presentation på en eller flera communityn. Vilka webbplatser som är mest populära varierar med tiden och vissa communityn är mer populära i en region än i andra. Ett flertal communityn nämndes i de olika grupperna men det fanns en community som återkom i samtliga och det var facebook. I stort sätt samtliga ungdomar vi träffade hade ett konto på facebook, eller ”fejan” i dagligt tal. Uppenbarligen var webbplatsen till glädje för dem själva men facebook lyftes också fram som ett forum, det första i stor skala, som fått också äldre generationer att konsumera sociala medier, vilket sågs som något mycket positivt. Flera av ungdomarna har föräldrar som också är medlemmar på facebook.

”Jag tror facebook är jättebra för vuxna. Då fattar de grejen med andra sidor också för man har inte förstått vidderna även om man försöker.” (Tjej, 19 år)

När gruppdeltagarna jämför livet på nätet med relationer och aktiviteter offline menar många att det råder ganska stora skillnader. På nätet har man ett annat beteende. Det blir inte så personligt. Internets distanserande karaktär gör det möjligt för personer som i andra miljöer upplever sig som blyga och osäkra att våga ta kontakt med andra personer och organisationer eller ta del av information som är publicerad på internet.

Att vi ofta inte ser den eller de vi kommunicerar med eller det faktum att responsen inte är omedelbar tenderar att göra oss mindre hämmade.

”Men det är inte direkt så att man går ut på gatan och ’hej vill du bli min kompis?’ Fast så är det, så gör man ju på internet, det är lite skumt.” (Tjej, 15 år)

”Jag är ganska blyg av mig och har lättare att prata med någon som är på internet.” (Tjej, 13 år)

Man kan också i större utsträckning tänka igenom vad man vill uttrycka innan man gör det, det ger tid till eftertanke. Det betyder inte att denna möjlighet alltid utnyttjas. Internet ger samtidigt stora möjligheter att snabbt svara på inlägg, något som den förhastade kan komma att ångra när inlägget väl gjorts.

”Man kan ju alltid läsa igenom det man skriver så man ser att man inte råkat skriva något man ångrar senare.” (Tjej, 17 år)

Internet är speciellt också i den meningen att teknologin möjliggör interaktion mellan två eller flera parter med mer eller mindre omedelbar respons. Samtidigt kan mottagare välja att avstå från att svara på eller kommentera gjorda inlägg vilket också kan upplevas besvärande.

”För inte alltför länge sedan bråkade jag med mina kompisar på internet och det kändes verkligen som ett slag i magen vad de tyckte om mig. Jag svarade vad jag tyckte, att jag inte förstod att de tyckte så och när jag skriver och skickar det till dem så vet jag ju inte om de har läst det eller om de har förstått det eller om jag kommer få något svar. Själva väntan på ett svar och vad de tror, det gör liksom så himla ont så jag tycker det är värre.” (Tjej, 15 år)

Det är inte ovanligt att skolor erbjuder elever personliga datorer, laptops, med förhoppning om att skolarbetet ska bli effektivare och sannolikt också att skolan ska bli mer attraktiv. Vi har träffat ungdomar som är elever på en sådan skola och som således hade egna personliga datorer. Men det ungdomarna gav uttryck för var att dessa i regel inte användes i skolarbetet och inte heller var nödvändiga för valet av skola. Trots att datorn och internet utgör en oerhört central del i ungdomarnas liv på ett större plan uttryckte de funderingar över datorns roll i skolan. Några 15-åriga killar reflekterar:

- (i) *”Tror man kan bli förslappad av de där datorerna också, rättstavning och allting.*
- (ii) *Verkligen man behöver inte tänka.*
- (iii) *Jag kan verkligen inte förstå varför skolarbetet skulle gå bättre med en dator.”*

Inte heller internet ansågs vara ett nödvändigt inslag i det dagliga skolarbetet. Internet hade primärt ett underhållningssyfte och i skolan lyftes mer traditionella undervisningsmetoder fram som eftersträvaransvärda.

För många av ungdomarna blir begreppen online, offline och motsvarande begrepp irrelevanta. Internet är inget de ”avsätter” tid för eller använder för särskilda ändamål utan internet är en helt integrerad del i deras vardag, en ständigt öppen kanal till vänner och för informationshämtning.

2.2 Om att lägga ut bilder

Att publicera privat material i form av bilder och filmklipp av sig själv på internet är väldigt vanligt, inte minst bland unga. Flera så kallade ungdomssajter innehåller ett rikt utbud av bilder på unga i sexuellt utmanande poser. Vilka tankar har ungdomarna i samtalsgrupperna kring detta?

2.2.1 Vad är en sexig bild?

I rapporten *Se mig* gav Ungdomsstyrelsen en bild av hur vanligt det är att unga lägger ut bilder eller filmklipp av sexuell natur på internet och i andra medier. Detta gjordes med hjälp av enkätstudier där unga fick svara på i vilken utsträckning de lagt ut sådana bilder. Vad som uppfattas som en ”sexig” bild kan givetvis variera, både hos betraktaren och hos den som publicerar bilden. För att ringa in vad unga generellt uppfattar som en sexig bild lät vi ungdomarna i fokusgrupperna berätta om sina tankar kring ämnet.

Ungdomarna nämner olika ingredienser som påverkar en bilds grad av sexighet. Att vara avklädd eller ha underkläder på bilden är det som flest nämner som avgörande för bildens sexighet. Några anser att gränsen för att vara sexig går vid att vara naken. Det är dock inte bara graden av nakenhet som avgör om en bild är sexig eller inte.

”En som är naken och står helt vanligt tycker inte jag ser sexigt ut, det är mer, kan vara vackert men inte just sexigt. Sen om det är en speciell pose eller vad som helst, det kan vara med kläder på, bara man har rätt utstrålning på bilden kan den ändå bli sexig.” (Tjej, 16 år)

Graden av sexighet bestäms alltså också av hur man poserar. Att svanka, stå framåtlutad och framhäva bröst är de poser som flest unga nämner. I dessa fall handlar det om hur tjejer ser ut, och vad som räknas som sexigt skiljer sig åt beroende på om man är tjej eller kille. För killarna handlar det enligt de flesta om att visa magen, som ska vara vältränad, för att skapa en sexig bild.

”Jag tycker sexiga bilder i sig är väl en bild där det egentligen där huvudpoängen med bilden är att anspela på sex. Om det är tjejer vi snackar om så kanske det handlar om bröst, röv och killar det kan vara allt från att visa magen eller alltså. Allting där du vill söka uppmärksamhet på något som du tror kan vara sexuellt dragande hos vem som än är din målgrupp.” (Tjej, 18 år)

Det verkar finnas en allmän syn att tjejer har ”lättare” att vara sexiga på bild än killar, och därför också väcker mer uppmärksamhet på nätet genom sina bilder.

”Tjejer är mer sexuella än killar, alltså utseendemässigt, de har kurvor, medan om en kille inte har på sig tröja visst man tittar lite så men det är ju inte så att man reagerar. Går en tjej topless så är det ju mer huvuden, det är både tjejer och killar som kollar då.” (Tjej, 18 år)

Andra ingredienser som enligt ungdomarna avgör om en bild är sexig eller inte är om den fotograferade använder smink, vilken ansiktsmin han eller hon har samt att bilden är redigerad i ett fotoprogram. Några unga poängterar också att en bild kan tolkas som sexig hos betraktaren även om det inte var menat hos avsändaren. Som exempel nämns att det finns tjejer som lägger ut bilder på sig själv i kläder som linnen och som inte har som avsikt att vara sexiga, men som av betraktaren kan tolkas som det.

2.2.2 Sammanhanget spelar roll

Ungdomarna beskriver vidare hur en bilds sexighet bestäms av i vilket sammanhang bilden är tagen, var på nätet den publiceras och hur bilden är beskuren. Under samtalen fick ungdomarna titta på bilder som unga lagt ut på nätet och som skulle kunna tolkas som sexiga. En bild föreställde en kille med bar överkropp, taget från halsen och nedåt.

”Om huvudet hade varit med så hade det inte behövt vara en sexig bild men nu har han fotat bara kroppen, han försöker visa ’jag har snygg sexig kropp’. Men däremot, han står ganska naturligt på bilden, om huvudet hade varit med och han ler lite mot kameran, då hade jag bara sett det som en bild där han är avklädd.” (Kille, 16 år)

Att sammanhanget spelar roll blir även tydligt då flera unga nämner bilder som är tagna på stranden, där personerna är klädda i bikini eller badbyxor. Dessa bilder har inte en tydlig sexuell laddning, även om graden av lättkläddhet är densamma som i de bilder som tas i exempelvis hemmet och som uppfattas som sexiga.

På samma sätt som att sammanhanget där bilden är tagen spelar roll påverkar också sammanhanget som bilden presenteras i hur den uppfattas. Det handlar dels om på vilken sajt bilden läggs upp, dels om vilka kommentarer man som ”publicerare” väljer att skriva till bilden.

”Det beror på vilket sammanhang man lägger upp bilden. Om man har lösenord på sin bilddagbok så är det kanske bara några som kommer åt den och då förlorar ju ofta en bild den sexuella laddningen om ’här är jag, det här har jag på mig idag’ då blir det ju inte en sexuellt laddad bild utan bara för att hålla kontakten med vänner. Samma sak som när man har facebook-album och så är det bara vissa personer som har tillgång till bilderna.” (Kille, 13 år)

Som motsats till ovanstående citat finns det i rapporten *Se mig* exempel på unga som väljer att exponera sig sexuellt på communityn som bara utvalda medlemmar har tillgång till. Här fungerar medlemskapet som en möjlighet att visa upp sig för likasinnade. I situationen ligger en acceptans för vad som är att anse som okej och vad som inte är det. Medlemmarna själva sätter nivån för vad som är förväntat beteende och därmed vilken typ av material som publiceras.

2.2.3 Ungas syn på de som lägger ut sexiga bilder

Gruppdeltagarnas syn på bilderna och de som lägger ut dem kan delas in i främst två kategorier. Många menar att man numera är så van vid den typen av bilder på nätet att det blir en del av nätvardagen och således inget man reagerar på, man *”blir trött på det bara”*.

”Alltså man har varit inne på internet ett tag nu så vet man på i stort sett 90 procent av alla sidor man är inne på så kommer man se någon form av en sådan bild så man har blivit rätt så van vid det.” (Kille, 15 år)

Den andra vanliga reaktionen är att man är fördömande mot de unga som lägger upp sexiga bilder. De som exponerar sig upplevs som *”tragiska och patetiska”*. Under fokusgruppsintervjuerna lät vi ett antal bilder på unga lättklädda gå runt i gruppen för att få en bild av vad deltagarna upplevde som sexigt och vilka reaktioner bilderna gav. Deltagarna var överlag frispråkiga i sina bedömningar av bilderna och de flesta reaktioner var negativa. Visserligen ansågs några av bilderna vara *”sexiga”* enligt majoriteten, men det var också många kommentarer om att bilderna och personerna på dem var överdrivna. Gruppdeltagarna hade i regel bestämda åsikter om vad som i deras ögon var okej eller inte.

I diskussionerna framkom en viss ambivalens, där många ansåg att det var upp till var och en att lägga upp sådana bilder, men att de också såg ner på de som gjorde det. Det kunde finnas *”förmildrande omständigheter”*, som att man kände personen i fråga, eller om det var en kändis. Då var man i regel inte lika fördömande.

”Det är det ju lite dubbelmoral också för nu reagerar jag på håll men om min kanske nära vän är så, så är jag liksom så ’det gör inget’ för jag känner då personen, jag vet att personen. Då tänker man lite ändå, jag känner ju inte henne, då dömer jag henne mer direkt, så det är lite dubbelmoral också.” (Kille, 19 år)

På samma sätt som att webbsidan man lägger upp bilderna på kan bestämma om en bild verkar sexig, kan reaktionen på en sådan bild påverkas av på vilken sajt man ser den.

”Om jag skulle ha en bild på mig halvnaken på facebook då skulle naturligtvis inte bara min mamma reagera utan mina kompisar också och de som inte känner mig skulle tycka jag var komplett dum i huvudet.” (Tjej, 17 år)

Vad är det då som ungdomarna upplever är så negativt med att lägga ut sådana bilder? Många nämner att någon som exponerar sig på det sättet upplevs som *”slampig”* och *”bimbo”* och att man så tydligt strävar efter uppmärksamhet. Man bör i sammanhanget vara medveten om i vilken situation ungdomarna ger sina kommentarer. Trots att vi överlag upplevde en öppen, avslappnad stämning under våra fokusgrupper, bör man ha i åtanke att ungdomarna eventuellt kan ha varit mer fördömande när de diskuterade dessa frågor med representanter från en myndighet. Den enda grupp som var mer positiva till exponeringen var en renodlad killgrupp. Svaren i fokusgrupperna kan också ha påverkats av ett visst inslag av gruppsyck, där några av deltagarna tog större plats än andra som höll en lägre profil. Sammantaget kändes det dock som att deltagarna hade möjlighet och stod för egna åsikter och att miljön var tillåtande för olika åsikter.

2.2.4 "Det är lättare att döma tjejer" - skillnad i syn på könen

Deltagarna menar att man reagerar annorlunda om det är en tjej eller en kille som exponerat sig. Det finns i regel en mer fördömande bild mot tjejer som exponerar sig jämfört med mot killar som gör det. Detta verkar gälla både för kvinnliga och för manliga betraktare. "Om man gör det är man en slampa från en killes håll, och från en tjejs håll." Några av tjejerna i en fokusgrupp hade blivit avstängda från en sajt då de publicerat bilder som enligt dem själva inte hade varit sexiga. De menar att det ofta är helt olika regler som gäller för vad killar kan publicera och vad tjejer kan publicera på en sajt.

"Om en kille skulle lägga ut bilder på sig själv i badbyxor på stranden skulle det förmodligen inte vara någon som bad honom att ta bort den bilden men om en tjej lägger ut bilder på sig själv i bikini på stranden så kommer jättemånga skriva 'du viker ut dig' och kalla det för utvik och jättemycket sådana grejer." (Kille, 17 år)

Vissa deltagare menar att avklädda killar inte är lika sexuella som tjejer. Att bilder på avklädda killar inte är lika kopplade till sex som för tjejer verkar gruppdeltagarna vara ganska ense om, oavsett kön. En förklaring som ges är att det är vanligare att man ser avklädda killar, i bar överkropp, än tjejer. Tjejerna använder sig också i regel av mer sexuellt utmanande poser på bilderna. När deltagarna reflekterar över varför det är värre när tjejer exponerar sig refererar en del till stereotypa könsroller.

"Jag ser på de här tjejerna som slampiga när de lägger upp sådana här bilder än killar, för det är mer såhär, då kan det nästan vara lite snyggt. Men tjejer, det får oftast slampstämpeln. Det är samma sak ute liksom. Går en kille och strular runt med tre tjejer på en kväll så blir inte han sedd som slampa men hade han varit tjej hade han fått den stämpeln direkt. Man har olika syn på tjejer och killar liksom." (Tjej, 15 år)

Deltagarna i en av grupperna som bara bestod av killar dömer en exponerad tjej mer på om hon anses vara attraktiv eller inte. Om hon är "snygg", eller verkar ha "rätt" attityd på bilden anses exponeringen positiv, om hon inte är det anses den negativ.

2.2.5 Kommentarerens roll

De ungdomar som deltog i fokusgrupperna hade en samstämmig, ofta negativ bild av personer som exponerar sig på nätet. De beskrev också hur de kunde ge personer som lade ut sådana bilder på nätet negativa kommentarer. Vad kan det då bero på att man, trots risken för negativ uppmärksamhet, ändå lägger ut sexiga bilder av sig själv? Ungdomarna i fokusgrupperna menar att det främst handlar om att synas och få uppmärksamhet. Det kan enligt en av fokusgrupperna handla om både personer med dåligt självförtroende som vill stärka det och sådana som har bra självförtroende men vill visa upp sig och få positiva kommentarer på sina bilder. De positiva kommentarerna man får på bilderna anses i dessa fall uppväga de negativa som man kan få.

"Jag känner massor som gör det. En av dem han säger, alltså han är väldigt osäker på sig själv men han ser bra ut så han har börjat lägga ut massor av bilder på sig själv halvnaken för att han vill veta, att han är snygg för han är jätteosäker på sig själv." (Tjej, 16 år)

Genom att få positiva kommentarer är man åter tillbaka i rampljuset. Kommentarerens roll för fortsatt exponering behandlas också i *Se mig* där exempel på personer som upplever svåra kroppskomplex och uttrycker en avsky över sin kropp men som genom exponering via internet upplever att de, med hjälp av bekräftelsen, kan hantera komplexen bättre. Några av gruppdeltagarna menar att exponeringen också speglar ett samhällsideal som allt fler unga följer.

"Jag tror det här ligger mycket i, att det är såhär bildspråket ser ut för ungdomar nu för tiden. Alltså att det är det här, fjortisstilen, men eftersom i princip alla, eller många i alla fall gör så, så blir det att fler hakar på och till slut är det idealet som avgör hur en snygg bild ska se ut." (Tjej, 15 år)

I exponeringen spelar kommentarer som sagt en stor roll, både för bilden av den som exponerar sig som tidigare nämnts och för samspelet mellan de som tittar på bilden och den som lagt ut den. Många av gruppdeltagarna förklarar att de brukar skriva kommentarer till bilder de ser på nätet. Ofta är kommentarerna negativa, men de menar att för den som lägger ut bilder är det ändå bättre att få negativa kommentarer än att inte få några kommentarer alls, då man osynliggörs.

- (i) "Hellre att någon säger något än att ingen säger något tycker jag men man vill ju hellre ha en kommentar 'vad fin du är' än 'vad sexig du är'. (Tjej, 15 år)

- (ii) Ja precis, jag tror nog ändå att man reagerar mer än vad man känner. Jag har säkert skrivit till några 'ah, din lilla hora gud vad du ser ut' men det är nog bara för 'herre gud varför tar du sådana bilder?' men man uttrycker sig på ett mer aggressivt sätt för de ska fatta för de fortsätter ju bara att ta sina bilder." (Tjej, 15 år)

När vi i grupperna talar om anledningen till att man skriver sådana kommentarer, som kan verka sårande, menar vissa gruppdeltagare att man gör det av medlidande, att man på så sätt kan få den som exponerar sig att fatta att hon eller han ska sluta. I kommentarerna spelar språkbruket en viktig roll. Att kommentera att någon är fin ses som positivt, men skriver man att någon är sexig är man enligt deltagarna "bara ute efter sexet". Deltagarna i en av killgrupperna menar att det är skillnad på vilka som skriver kommentarer till bilder på nätet. Medan "alla" killar anses skriva kommentarer är det endast "skabbiga" tjejer som skriver kommentarer till killar som lägger ut bilder, enligt gruppen. Nätets utformning att man, i alla fall vid det tillfälle som kommentaren ges, inte behöver stå öga mot öga mot personen man kommenterar, minskar också trösklarna för att uttala sig negativt.

"Alla kollar på mig, jag syns, jag finns, jag existerar." (Tjej, 15 år)

Att frivilligt lägga ut sexuella bilder av sig själv på internet, eller via mobiltelefon, kan ses som ett riskbeteende enligt forskarna Svedin och Priebe (Ungdomsstyrelsen 2009). Dessa handlingar kan medföra såväl en sämre hälsa och självkänsla som en svagare känsla av sammanhang² och en upplevelse av mindre omsorg och mer kontroll.³ Bland killar som blottat sig framför en webbkamera eller mobiltelefon är den psykiska hälsan och känslan av sammanhang signifikant sämre än hos dem som inte exponerat sig. De upplevde dessutom i högre grad signifikant mindre omsorg och mer kontroll av både mamma och pappa. Det mönster man kan se är att den grupp unga som exponerat sig själva är unga människor som mår sämre, har sämre självkänsla, svagare känsla av sammanhang och har upplevt sämre relationer med sina föräldrar under uppväxten. Detta återkommer i flera av de studier som presenteras i *Se mig*.

2.2.6 "Men alltså alla har gjort det någon gång" - hur vanligt är det?

I Ungdomsstyrelsens enkätundersökning från 2009 svarade knappt 8 procent av ett representativt urval i åldern 16–25 år att de någon gång hade lagt upp ett sextigt filmklipp eller en sexig bild på nätet. Dessa erfarenheter var vanligare bland tjejer och unga kvinnor än bland killar och unga män, 9,4 respektive 6,3 procent. När ungdomarna i fokusgrupperna skulle uppskatta hur många i undersökningen som hade svarat att de gjort det var i stort sett samtliga överens om att det var mellan hälften och 90 procent av unga som hade gjort det.

Hur kan det komma sig att det skiljer så mycket mellan enkätresultatet och ungdomarnas uppskattning av hur många unga som gjort det? Gruppdeltagarna själva ger främst två förklaringar. Dels att man i enkätsvaret, trots att man var anonym, inte vågat erkänna att man lagt ut sådana bilder. Dels att man inte tolkat de bilder man lagt ut som sexiga.

"Jag tror inte att de själva tänker på sig så även om de nu när vi sitter i det här sammanhanget tänker såhär. Men när vi sitter på internet på kvällen och så ser vi sådana bilder och bara 'jaja, en sån bild' men det är inget, vi lägger kanske inte någon värdering i det längre." (Tjej, 14 år)

Majoriteten av gruppdeltagarna har uppfattningen att det är vanligare att tjejer lägger ut sexiga bilder. Någon menar att anledningen kan vara att killar är mer självsäkra och mindre känsllosamma och därför inte behöver lägga ut sådana bilder. Det är också lättare för tjejer än för killar att få kommentarer på sina bilder, vilket också anses påverka.

"Jag hittade någon person på bilddagboken som hade jättestora bröst liksom, hon stod ju. Det var liksom, hon la bara ut på dem och hade knappt någon tröja på sig. Och så såg man kommentarlistan. Det var ju bara 'vad patetisk du är' och sådär. Och så kommer hon med 'det är det enda jag är bra på, är nöjd med'. Så det är väl det de handlar om, att man inte hittat sig själv." (Tjej, 15 år)

Att lägga ut privat sexuellt material på internet är en handling där individen själv gör ett aktivt val att exponera sig för andra. Bilder eller filmer med sextigt innehåll kan dock

² KASAM – svensk version av the Sense of Coherence Scale (SOC) som avser att mäta upplevelse av sammanhang i sitt liv utifrån tre parametrar: begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet.

³ Parental Bonding Instrument (PBI) – avser att mäta uppfattning om relationen till sina föräldrar utifrån omsorg och överbeskyddande.

spridas på nätet utan att man själv är medveten om det eller vill det. Ungdomsstyrelsens tidigare studie bland 16–25-åringar som publicerades i *Se mig* visade att drygt 2 procent av 16–25-åringarna uppgav att de har *fått sexiga bilder/filmklipp spridda mot sin egen vilja på nätet*, medan cirka 1 procent angav att de *lagt ut sexiga bilder eller filmklipp på någon annan utan att hon eller han vetat om det*.

I samma studie uppgav unga med föräldrar som inte yrkesarbetar i större utsträckning erfarenheter av att lägga upp privat sexuellt material på internet jämfört med unga med föräldrar som yrkesarbetar. Föräldrarnas utbildningsnivå har dock begränsad inverkan på utfallet.

2.3 Om risker

Under senare år har det gjorts studier som belyser riskerna för att via digitala medier bli utsatt för mobbning, sexuella trakasserier eller övergrepp. Övergreppen kan ske direkt via mediet – online – eller så kan kontakten mellan offer och förövare etableras via digitala medier, oftast internet, medan själva övergreppet sker vid ett möte i verkligheten – offline. Det finns också risker som handlar om att bilder som läggs upp sprids mot någons vilja. Internet framställs ofta som särskilt riskfyllt för unga, men hur riskfyllt upplever ungdomarna själva att livet på nätet är och vad består riskerna i så fall av?

2.3.1 Upplevda risker

Under samtalen nämner de unga flera problem och risker med att vara ute på internet och att lägga ut bilder på sig själv. Risker som nämns är att de bilder man lägger ut kan rendera i att man blir uppsökt och kontaktad av ovälkomna personer. Detta kan leda till att man blir utnyttjad eller att man blir pressad att göra saker mot sin vilja. Sådant kan också hända om man lämnar ut för mycket information om sig själv på nätet. Andra faror handlar om att man tappar kontrollen över de bilder man lagt ut – att de kan bli spridda till sajter man inte vill och att de stannar på nätet ”för evigt” utan att man själv äger dem. Det kan också vara riskfyllt att träffa någon utanför nätet som man först kommit i kontakt med online.

En del ungdomar nämner risker som mer handlar om att man på nätet blir lurad att köpa saker eller delta i oseriösa lotterier som kan leda till ekonomiska problem. För en del är riskerna också kopplade till att föräldrarna får reda på vad som hänt och vilka påföljder det skulle kunna innebära.

”Om någon skulle få tag på en bild av mig och lägga upp. Söka upp mig och hålla på. Om jag skulle lämna ut mitt nummer och så skulle de börja ringa mig och så skulle de börja ringa hem till mig och så skulle de, mina föräldrar, bli inblandade och så skulle jag inte få sitta på datorn något mer. Kalabalik.”
(Tjej, 17 år)

Det verkar finnas en skillnad mellan hur riskfyllt killar och tjejer upplever nätet. De grupper som enbart bestod av killar verkade inte särskilt riskmedvetna. De menade att de genom åren lärt sig vad som kan vara farligt, och är inte oroliga att de skulle råka ut för något negativt på nätet.

”Man märker ju ganska enkelt om det inte riktigt står rätt till om man säger så. Man märker ju om det är någon vettig person i andra änden. Det gör jag ju ganska enkelt.” (Kille, 15 år)

De risker som killgrupperna trots allt nämner handlar mer om att man har råkat klicka på länkar som renderar ”hundra mejl om dagen” med olika sexuella erbjudanden och okontrollerad spridning av bilder. Bland såväl killar som tjejer verkar bilden vara att eventuella risker på nätet är mer överhängande för tjejer.

De flesta av gruppdeltagarna har alltså en bild av att nätet kan innebära olika slags risker. Hur stor risk man upplever för att själv utsättas för något på nätet verkar dock variera. Flera deltagare menar att man var mer riskutsatt som yngre, då man inte tänkte sig för lika mycket och hade mer kontakter med främmande personer på nätet. Bilden är att unga är medvetna om riskerna på nätet men att det är en fråga man ganska sällan diskuterar.

”Jag tror ändå inte att det är så mycket, man snackar inte så mycket om risker, självklart kan de ta dina bilder och göra någonting dumt med dem, men det är inte så att man sitter och medlar med sig själv innan man ska ta en ny profilbild liksom. Ska jag eller ska jag inte? För, lägger någon en bild på mig där jag syns i vanliga kläder och, min uppfattning är att jag aldrig kan såras av det. Jag kan inte ta någon skada.” (Kille 19 år)

Samtidigt visar en delstudie (Ikonomidis Svedmark & Nyberg 2009) som presenteras i *Se mig* teknikens betydelse för sexuell exponering och risktagande på internet att unga uppvisar en medvetenhet om tänkbara risker med exponering på nätet i allmänhet och sexuell exponering i synnerhet, och kan utveckla resonemang om genomtänkta handlingsberedskaper inför olika typer av riskfyllda situationer. Studien lyfter fram teknikens utformning och förmåga att skapa en känsla av kontroll som en möjlig förklaring till detta. Ungdomarna i studien uttryckte samstämmigt att de upplever att ungas och vuxnas uppfattningar går isär i fråga om vad som är att betrakta som sexuellt utmanande på nätet. Var gränsen går mellan sexuellt utmanande bilder och mer oskyldiga motsvarigheter är dock inte lätt att uttrycka i ord. Att vuxna och unga inte har samma syn på vad som är sexuellt utmanande på nätet är möjligen varken särskilt kontroversiellt eller överraskande. Flertalet av de unga som ingick i studien uppfattade vuxnas inställning till risktagande som överdriven i förhållande till vad som faktiskt händer.

2.3.2 Negativa erfarenheter, förfrågningar och reaktioner

I Ungdomsstyrelsens *Se mig* framkom att 30 procent av unga mellan 16 och 25 år har erfarenheter av att någon på internet försökt få dem att prata om sex, skicka bilder eller göra något framför webbkameran mot deras vilja. Skillnaderna mellan killar och tjejer är stor där cirka 50 procent av tjejerna uppgav sådana erfarenheter jämfört med drygt 10 procent bland killarna.

I de flesta fokusgrupperna gavs exempel på hur deltagarna kände till någon vän eller bekant som varit med om negativa erfarenheter kopplade till nätet. I flera grupper nämndes mycket obehagliga erfarenheter. Det kunde handla om personer som blivit lurade att blotta sig för webbkameran, men också sådana som blivit våldtagna i samband med möten med internetkontakter. Några tjejer nämnde hur de varit med i så kallade fjortiscollage på webbsidan youtube. Tjejerna var inte lättklädda i collagen, men att de överhuvudtaget var med i sammanhanget och alla kommentarer de fick på sidan påverkade dem. Det fanns dock en ambivalens kring denna exponering. Samtidigt som de tyckte att det var jobbigt och kränkande fanns det också en stolthet över att just de var med i collaget. Det finns också de som nämner att även om de inte varit med om något negativt personligen så påverkar alla lättklädda bilder med ”perfekta kroppar” på nätet dem i en djupare negativ mening, *”man känner ju sig nedtryckt liksom”*.

Hur ofta gruppdeltagarna upplevde att de fick förfrågningar med sexuellt innehåll när de var ute på nätet varierade. En del menade att sådana förfrågningar är det ”*enda samtalsämnet man har typ*”, och dessa förfrågningar startade så fort man började använda nätet i 12-årsåldern. Numera undviker de sådana sidor, som communitychattar, där de vet att sådana förslag är vanliga. Andra deltagare känner inte igen sig i bilden av ständiga sexuella förfrågningar. I samtalen menade några att antalet förfrågningar också beror på hur aktiv man är på nätet och hur många bilder man lagt upp. Deltagarna verkar dock allmänt reagera på denna typ av förfrågningar med en trött uppgivenhet.

”Det är ingenting jag går runt att oroar mig för, ’tänk om det är den’ eller så. När man sitter där och så får man den där som ’kan du inte visa dig i cammen’ Då blockar man den direkt eller ’varför ska jag göra det?’ sen tänker man inte så mycket på det.” (Tjej, 15 år)

Någon menar att man kanske skulle reagerat mer negativt om man själv mådde dåligt på något sätt. Trots att deltagarna menar att de kan tröttna rejält på kommentarerna och förfrågningarna finns det ändå positiva delar med sidorna som överväger de negativa.

”Det första man får skriva på det communityt är ’hej jag vill inte ha några kommentarer som börjat med hej sexig’ och ändå så kommer de. Då börjar man fundera på varför man är där över huvud taget men så finns det ju vettiga människor precis som jag där med.” (Tjej, 14 år)

En del menar att vem det är som ger kommentarerna också avgör hur de uppfattas. Den ”*öbersnygga 18-åriga killen*” får en annan reaktion än någon som är ”*äldre än min pappa*”. Flera tjejer är motsägelsefulla och verkar ha en nästan skräckblandad förtjusning över de tillfällen då uppenbart äldre män kontaktar dem. ”*Det är skitläskigt och man sitter och ’usch vilken äcklig gubbe’ men man blir ju bara mer och mer nyfiken.*” Sådana kontakter kan bli något man pratar om och förfasas över dagen efter i skolan. En annan beskriver hur kommentarerna ger henne flera olika känslor och tankar om den person som ger kommentarerna.

”Jag inte ska ljuga. Det ger mig lite självförtroende, ja det är någon som tycker att jag är fin. Å andra sidan, den här kan vara hur ful som helst. Jag vill inte ha ett sån fan men samtidigt tänker jag, ’du har inget liv, du går efter småungar’. En tjej som har sagt, ’jag hatar dig, gå härifrån men ändå så skriver du fortfarande till den personen. Då har du jättedålig, du mår jättedålig’. Så jag tycker synd om dem.” (Tjej, 14 år)

I en tjejgrupp diskuterade deltagarna hur dessa män fortfarande kan hålla på att fråga trots att de får så många negativa svar och menade att det också finns ett behov bland vissa tjejer att svara på förfrågningarna.

”De fortsätter väl eftersom det finns unga tjejer som har webbkamera och kanske lägger ut sig själv när de får frågan. Det är ju därför de är så himla rakt på. Så det finns tjejer som faktiskt är intresserade.” (Tjej, 15 år)

Gruppdeltagarna minns när de var yngre och då de accepterade alla som ville bli kompis med dem på nätet, men så är inte fallet längre. De sociala medier som man var medlem på som yngre var också mer öppna än dagens motsvarigheter som facebook, och därför kom man oftare i kontakt med sexuella förfrågningar från okända personer.

För killarna händer det mycket sällan att de får sexuella förfrågningar när de är ute på nätet. De som nämns handlar snarare om att de på nätet blivit ”addade” av någon som låtsats vara en riktig tjej, något som följts av ännu fler förslag.

2.3.3 Strategier

I *Se mig* gavs flera exempel på hur unga använder sig av olika strategier för att minska riskerna när de är ute på nätet. I gruppsamtalen framkom flera liknande exempel på hur unga agerar på nätet. Bland strategierna märks anonymitet då man väljer hur mycket information om sig själv man lägger ut på olika sajter.

”Alltså för- och efternamn och sen säger jag att jag bor i Skåne bara, sen lämnar jag ut numret i personliga meddelanden till personer jag känner som jag inte har mobilnumret till som jag vill ha kontakt med utanför datorn. Annars säger jag inte någonting om mig själv.” (Kille, 17 år)

Man använder sig också av gradvisa närmanden när man efter att ha pratat på nätet kan bli vän på exempelvis facebook. Sajten som till en början främst användes av vuxna, har alltså med sin öppenhet blivit en slags garant för att den man pratar med verkligen existerar och är den som den utger sig för att vara. Deltagarna berättade att nätkontakter oftast tas med personer som bor i samma stad eller område. Genom att titta på personens profil på till exempel facebook får man en bild av hur seriös personen i fråga är. Om man har få bilder och vänner på facebook tolkas det som en varningssignal.

”En grej som jag tycker är en faktor är typ, hur många bilder har människan på facebook? Typ har de en bild och inga typ album där de blir taggade eller någonting då är de lite så ’är det verkligen den här människan som de utger sig för att vara’ medan om en människa har över hundra bilder med samma person då måste det förmodligen vara din riktiga facebook i princip.” (Kille 20 år)

Om man bor i samma stad kan man också kontrollera om man har några gemensamma vänner och deltagarna berättar att det sällan är främlingar man knyter nya kontakter med utan att man har gemensamma bekanta. Nätet blir ett enklare sätt att ta kontakt med andra, även om den nya bekantskapen bor i samma stad. *”Ser du en tjej så går du inte fram till henne, du letar upp henne på facebook istället.”* Det finns dock de som känner en viss önskan om att det skulle vara som ”förr”, som när deras föräldrar var unga, då det fysiska mötet var viktigare. Även om ungdomarna sällan använder nätet för att träffa nya bekanta offline finns det dock deltagare som berättar hur de träffar nya kontakter på nätet i samband med spel eller att man delar intressen på sajter som Flashback. Risker att råka illa ut och bli lurad av någon som utger sig vara någon han eller hon inte är hanteras på olika sätt. En deltagare nämner att om en person som hon pratat en längre tid med på nätet inte börjar fråga *”om cam eller sex”* så stiger förtroendet, samtidigt ser hon bristen i säkerheten. *”Men det är ju också konstigt att det ska vara så att bara för att man inte frågar så får man förtroende.”* En annan agerar såhär:

”Om jag skulle träffa någon på internet, [...] man kommer så långt att man ska växla nummer, då ringer man ju först med dolt nummer och kollar så personen verkligen finns så man verkligen hör. Ber om efternamn och sådana där grejer. Så att det inte blir fel. Det är rätt viktigt.” (Tjej, 15 år)

När steget ändå tas att man träffar någon offline som man först träffat på nätet finns det gruppdeltagare som avrått och till och med stoppat kompisar från att träffa någon de mött på nätet offline.

Liksom i *Se mig* beskriver deltagarna att de ibland ställer frågor som troligtvis enbart unga personer kan svara på, för att på så sätt avslöja äldre personer som utger sig för att vara unga. I diskussionerna framkom en medvetenhet om att det dock inte nödvändigtvis är äldre ”fula gubbar” som kan utsätta en för risker utan att det även kan vara jämnåriga. Några av tjejerna beskriver hur de fått mer allmänna förmaningar från föräldrarna att akta sig för fula gubbar, förmaningar som mer var kopplade till att akta sig när de lämnar hemmet och går ut snarare än att akta sig på nätet.

2.4 Tankar kring sex mot ersättning

Vad är sex mot ersättning och är det egentligen någon skillnad mot prostitution? På senare år har rapporter (Abelsson & Hulusjö 2008) påpekat att det finns en risk med att använda prostitutionsbegreppet i samtal med unga om syftet är att fånga attityder till och erfarenheter av att erbjuda eller tillhandahålla någon form av sexuell tjänst i utbyte mot någon form av ersättning.

I Ungdomsstyrelsens *Se mig* konstateras att trots att digital teknik är den viktigaste arenan och ett oslagbart verktyg för den som vill komma i kontakt med köpare eller säljare är det inget som tyder på att internet inneburit att *fler* unga erbjuder sex. Åtminstone inte sedan 2003 då den första riksrepresentativa undersökningen av sexuell exploatering bland unga i Sverige genomfördes (SOU 2004:71). Internetanvändandet bland unga har ökat dramatiskt sedan 2003 medan andelen unga⁴ som uppger att de fått ersättning för sex legat på en konstant nivå.⁵

2.4.1 Vad är prostitution?

Det finns ett problem med att använda prostitutionsbegreppet som har att göra med att unga förknippar prostitution med framför allt kvinnor som lockats eller lurats till Sverige och som finns på särskilda gator, på klubbar eller i någon lägenhet. Denna bild stämmer säkert i många fall men tiderna förändras och så gör också aktörerna, kontaktvägarna, arenorna och betalningssätten.

Innan samtalen gick in på själva ämnet ombads deltagarna att först berätta vad de spontant kom att tänka på när de hör begreppet prostitution. Reflektionerna handlade mer om yttre attribut, karakteristika, vad någon *är* och mindre om enskilda handlingar, vad någon *gör*. De dominerade reflektionerna om prostitution var av typen att någon som står vid vägkanten, nätstrumpor, mycket smink och nålstuckna underarmar, ”traschad”, någon

⁴ Mätt bland elever i gymnasieskolans år 3.

⁵ 1,4 procent 2003 och 1,5 procent 2009.

som man ser på mer eller mindre välkända gatustråk. Prostitutionsbegreppet förde alltså tankarna till någons utseende och stil.

”Jag tänker mer på de här konstiga kläderna de har. De har väldigt ytliga kläder, och hur de står. Jag tänker på det här första man ser, inte själva sexet. Hur de ser ut alltså.” (Tjej, 15 år)

I något mindre utsträckning kopplades begreppet till enskilda handlingar. I dessa fall innebar dock prostitution någon som ”tar betalt för att ha sex” eller ”någon som säljer sin kropp”. Prostitution var därmed synonymt med prostituerad, någon som erbjuder sexuella tjänster mot ersättning. Köparens roll tonades härmed ner i sammanhanget och fokus blev säljaren, som uppfattades vara en kvinna, en desperat kvinna i behov pengar.

För att man ska kunna benämna en handling som prostitution förutsätts någon form av ersättning, en motprestation som ligger utanför själva handlingen. Man har alltså inte sex för sexets egen skull. En ersättning, betalning, krävs men karaktären på ersättningen, vad man får, avgör graden av hur allvarligt man ser på det som sker. Medan en ren ekonomisk uppgörelse, ett uppgjort pris innebar ett generellt motståndstagande bland gruppdeltagarna visade man sig var något mildare i sin dom vid andra former av ersättning som droger, mat, husrum eller rena konsumtionsartiklar som kläder och pryglar. Det är inte prostitution ”på riktigt” om inte kontanter byter ägare.

”Innan hade man inte internet, då hade man inte webcam, då var det liksom att man köpte. Och det är därifrån det kommer att man vet att det alltid varit så, och sen kom internet helt plötsligt och då kan man göra det på andra sätt men det är fortfarande grundläggande samma sak men då kanske det inte är prostitution utan det blir mer som en strippa. Du betalar för hon klär av sig och dansar framför dig och så.” (Tjej, 19 år)

Gruppdeltagarna menar att det också krävs någon form av uttalad uppgörelse, att de inblandade kommer överens om vad som ska göras och hur detta ska ersättas. Om det sker inom ramen för en varaktig relation, eller åtminstone inte en tillfällig förbindelse, är alltså sex mot ersättning inte ett relevant begrepp även om parterna är införstådda med förutsättningarna. Det spelar således inte någon roll att en part använder sig av ett ”sexuellt kapital” i syfte att uppnå materiella fördelar om det sker inom ramen för en relation. Och då ska det bara vara *en* relation. Att ha flera parallella varaktiga relationer är inte okej och domen är hård. Men för flera är en person som erbjuder sexuella tjänster för att kunna upprätthålla ett drogmissbruk inte att betrakta som prostituerad utan som ett offer för missbruk och anses inte ha några större valmöjligheter.

Att någon handlar sexuellt på uppmaning, med eller utan ersättning, innebär inte per automatik att det är frågan om prostitution. Det finns vissa förutsättningar som flera förväntade sig skulle vara uppfyllda. Att klä av sig kläderna, att blotta sig i webbkameran är att ”strippa” och innebär ingen fysisk kontakt. Och att strippa är inte samma sak som prostitution.

”Jag tycker att de måste ha sex men om hon bara visar sig lite, det är inte prostitution. Det är som att kalla en strippa för prostituerad.” (Kille, 19 år)

”Om man inte gör det på riktigt är det väl inte prostitution på något sätt.” (Kille, 17 år)

Efter de åtta samtalen står det klart att frågor om sex mot ersättning, prostitution, vad som är eller borde vara okej engagerar. Det var uppenbart att diskutera frågor som dessa inte hörde till vanligheterna i skolan eller någon annanstans för den delen, något som ungdomarna uttryckte en önskan om.

2.4.2 Attityder till prostitution och sex mot ersättning

I utredningen *Se mig* framkom att drygt fyra av tio i åldern 16–25 år höll med om påståendet att det var okej att andra har sex mot ersättning om båda är med på det. Vi är fullt medvetna om att det inte alltid förhåller sig på detta sätt men med frågan ville vi belysa ungas förhållningssätt till att betala i någon form för sexuell tillfredsställelse. Sedan publicering har detta resultat ventilerats i olika sammanhang och många har reagerat på att en sådan stor andel i undersökningen ställde sig positiva till scenariot ovan.

Flertalet unga i grupperna gav uttryck för att prostitution i traditionell bemärkelse var något mycket destruktivt och allvarligt. Men det fanns dock några som visserligen tog avstånd, men samtidigt ansåg att det var upp till individen själv att avgöra vad han eller hon ville göra med sig själv och andra.

”Man måste ju kolla om båda är med på det, då är det helt okej. Det är väl upp till dem vad de vill göra.” (Tjej, 14 år)

Generellt kan man säga att ju mindre fysisk kontakt parterna har med varandra desto mer tillåtande var gruppdeltagarna. Att via internet erbjuda egenproducerat sexuellt material till någon som är villig att betala ansågs vara betydligt mindre problematiskt än fysiska möten.

Ovan nämndes att det i studier framkommit att unga tenderar att vara mer fördömande och kritiska till prostitution än äldre, mätt i inställning till sexköpslagen. När vi i diskussionerna pratade om attityder bland yngre och äldre var man rörande överens om att yngre sannolikt har en betydligt mer avslappnad inställning än vad äldre har. Motivet till detta trodde man dels var att yngre i alla tider varit mer liberalt inställda till sex och därtill relaterade handlingar, dels att internet och ungdomskultur i stort genomsyras av sexuella anspelningar, något som äldre generationer ansågs möta i betydligt mindre utsträckning. Unga skulle därmed ha ”avtrubbats” och i mindre utsträckning reagera på sexuella ytringar och handlingar.

”Jag tycker generellt sätt att det är okej att sälja sig, spelar ingen roll vad man vill ha. Personligen tappar jag respekten för dem men jag förstår, det är okej. Personligen hade jag absolut inte själv gjort det?” (Tjej, 19 år)

Det fanns en påtaglig föreställning om att killars och tjejers förhållningssätt till sex mot ersättning skiljer sig åt. Bakgrunden ansågs vara historiska förväntningar på hur män och kvinnor ska förhålla sig till varandra och till sex. Killar och män förväntas efterfråga sex och tjejer och kvinnor förväntas inte göra det. Paradoxalt, kan man tycka, är föreställningen om att tjejer både i större omfattning än killar har dessa erfarenheter och att det skulle anses vara mer socialt accepterat för tjejer än för killar. Detta får naturligtvis konsekvenser för killar – men även för tjejer – som att det upplevs än svårare att söka stöd och hjälp och att berätta om sina erfarenheter.

I *Se mig* och andra studier har på senare år skillnaden i andelen killar och tjejer som säger sig ha erfarenheter av sex mot ersättning varit små. Man kan givetvis diskutera om killar och tjejer förhåller sig till begreppen prostitution och sex mot ersättning på likartat sätt, men ingen forskning har närmare undersökt hur det verkligen förhåller sig.⁶ Reaktionserna på dessa resultat var blandade. Man var dock i flertalet grupper övertygade om att en större andel tjejer hade erfarenheter av sex mot ersättning, en följd av killars större benägenhet att erbjuda ersättning för sex, uttalat eller ej.

”Alltså jag tror det är fler killar som vill ha sex så det är fler killar som köper tjejer. Så det är nog fler tjejer som får erbjudande. Så jag tror att det är fler tjejer.” (Kille, 15 år)

Å andra sidan uppfattades killar kunna ”göra vad som helst”, inklusive ta emot ersättning för sexuella tjänster. Problemet var bara att förstå varför tjejer och kvinnor skulle vilja ge ersättning. Det var en förhållandevis utbredd uppfattning att få killar skulle ställa några sådana motkrav. Studierna visar dock på att köparna av sexuella tjänster från killar också är killar och äldre män och att endast en mindre grupp är tjejer och kvinnor. När denna information presenterades i grupperna togs den emot med jämnmod. Det ansågs naturligt att män efterfrågar sex även från andra män.

”Det är bara för att kvinnor kan få sex gratis, enklare.” (Tjej, 18 år)

Erfarenheterna av sex mot ersättning och attityden till sexuell exponering var betydligt mer positiva bland unga som uppgav erfarenheter av sex mot ersättning. Unga som någon gång hade gett respektive tagit emot ersättning för sex hade i betydligt större utsträckning också erfarenheter av sexuell exponering jämfört med den totala andelen unga. Unga födda i Sverige tyckte i större utsträckning att det var okej att andra har sex mot ersättning om båda är med på det. Däremot hade unga födda utrikes i något större utsträckning än svenskfödda såväl gett som tagit emot ersättning. I studien var gruppen utrikes födda dock förhållandevis liten, 252 personer och utgjorde 8,4 procent. Detta innebär att resultaten bör tolkas med försiktighet.

Se mig visade också att unga i hbt-gruppen generellt var mer positiva till att ta emot och ge ersättning för sex än unga som inte identifierade sig som homosexuell, bisexuell eller transperson.

---

⁶ Se till exempel Abelson & Hulusjö 2008.

2.5 Om information och kunskapsbehov

Olika informationsinsatser riktas till unga med upplysningar om trygg nätanvändning. Hur ser ungdomarna själva på den information de fått, vad önskar de sig för information och hur upplever de vuxnas kunskap och informationsbehov om internet?

2.5.1 Ungas behov av information

Hur mycket information gruppdeltagarna har fått om nätet och dess risker varierar. Korta föreläsningar, informationsblad i samband med att man fick sina första inloggningsuppgifter till skoldatorn, om att inte ge ut ”fel” bilder på sig själv och beskrivningar av hur lätt det är att redigera bilder är informationsinsatser som nämns av gruppdeltagarna. Några har haft information om mobbning och kom i samband med detta in på nätinformation. I vilken årskurs man fick informationen varierar också, från årskurs 6 till årskurs 9. Andra berättar att de inte fått någon information. En del upplevde att informationen var bra och gav ny kunskap.

”I allting annat så verkar det alltid finnas vuxna som kan lite bättre och kan ge tips och råd men just det här med internet så känns det som det är vi ungdomar som kan det här. De vuxna har ingen koll så därför kan man inte få det stödet heller då är det rätt skönt att det kommer en föreläsare som har koll på ungdomars sida.” (Tjej, 15 år)

Andra var mer skeptiska till skolinformationen och menar att man snarare lärt sig av egna erfarenheter. Så här beskrev en deltagare den internetkunskap de hade en gång i veckan:

”Internetkunskapen ligger ju efter. Någonting fruktansvärt, vi hade ju internetkunskap för ett par år sen på gymnasiet och på slutet fick ju vi stå och lära läraren. Han lärde oss Excel för det kan man inte och vi lärde honom om andra grejer liksom.” (Tjej, 19 år)

Flera deltagare upplevde alltså att den information man fått i skolan hade varit bristfällig och de menar att det hade varit bra om någon hade besökt klassen och berättat mer om vad som kan hända, och att man ska vara försiktig. Det finns dock de som anser att sådana informationsinsatser inte behövs utan att man lär sig hur man ska bete sig på egen hand, av sina misstag. Det poängteras att det är viktigt att hålla en balans och inte vara för överbeskyddande i sin strävan att rädda unga från riskerna på nätet. Att sätta åldersgränser på vissa hemsidor och förbjuda får snarare motsatt effekt och leder till att man blir nyfiken. Det ska dock finnas information till dem som väljer att lägga ut bilder.

”Sen kommer det alltid finnas människor som viker ut sig eftersom de vill det. De vill ha någon sexuell kontakt på något sett. Hon kanske är en helt vanlig människa, en kompis kompis kanske, men det bara hände att hon vek ut sig och nu är den här till exempel, sådana bilder. De som inte vill måste veta vilken risk det finns om de gör det.” (Tjej, 18 år)

Någon menar att webbplatserna på nätet borde informera mer och vara tydliga med vad det innebär att lägga upp bilder. *”De äger ju alla bilder som läggs upp och de är de ju inte speciellt tydliga med”*.

I Sverige gör Medierådet återkommande undersökningar om barns och ungas användning och upplevelser av medier. Flera undersökningar visar att många unga har utvecklat olika strategier för att använda internet på ett säkert sätt och skydda sig från övergrepp och att de kan vara kritiska till den information om säker internetanvändning som de får av vuxenvärlden. Även i *Se mig* presenteras data som visar att information om ”säkert internet” endast har begränsad verkan på ungas agerande. Cirka hälften av dem som upp-gav att de fått denna typ av information ansåg att den var relevant och användbar, något man bör ta hänsyn till när man informerar unga om agerande och handlingar över internet.

2.5.2 När ska informationen ges?

Gruppdeltagarna verkar vara överens om att information om nätet ska ske i tidig ålder. En del menar att den borde komma redan i 8-årsåldern, medan andra nämner årskurs 5 och 6 som lämpliga tidpunkter för information om nätet. Deltagarna menar att man som yngre är mer utsatt och att man inte tänker på risker i samma utsträckning som de själva numera gör.

”Det är då man börjar komma in i fjortisperioden också och lägga upp sådana där bilder och det är ju väldigt bra om de är medvetna om vad som kan hända med sådana bilder och sådär.” (Tjej, 15 år)

Gruppdeltagarna menar också att man behöver anpassa informationen efter ålder och att de yngsta snarare behöver allmän kunskap om bilder på nätet än specifik koppling till sexuell exponering. Det kan dock behövas information även i senare åldrar. Ungdomarna nämner att information bland annat skulle kunna finnas i skolornas datasalar, men också på olika webbplatser i stället för den reklam som nu finns där.

I *Se mig* finns även resultat från en webbaserad enkät som gjordes i samarbete med webbplatsen bilddagboken som även omfattade 13–15-åringar. Även om det inte går att göra några vidare generaliseringar av hur vanligt det är bland alla 13–15-åringar utifrån den webbenkäten ger det ändå en bild av att denna form av exponering sker långt ner i åldrarna. Därför bör också insatser och information om risker med sexuell exponering ske så tidigt som möjligt och gärna före högstadiet.

2.5.3 Vem ska ge informationen?

För de unga är det viktigt *vem* det är som ger informationen, om de ska kunna ta den till sig. Om äldre personer informerar kan effekten bli den motsatta, då *”ungdomar inte vill lyssna på vuxna”*. Informatören behöver inte nödvändigtvis vara i ungdomarnas egen ålder, men de ska enligt gruppdeltagarna inte heller vara för gamla.

”Inte äldre än 30 år, det känns väldigt, de har inte samma koll som andra ungdomar har, och jag tror inte att man lyssnar lika mycket på äldre som på andra ungdomar.” (Kille, 15 år)

Det är också viktigt att den som informerar har egna erfarenheter. En del tror att de skulle lyssna mer på någon som själv råkat illa ut på nätet. Någon relaterar till ett besök från ett behandlingshem i skolan, där personalen själva hade varit missbrukare, *”då känner man mer en koppling och lyssnar hellre”*. Lärare kan dock fylla andra funktioner, men då i ämnen som livskunskap som ger möjlighet att diskutera frågor i större utsträckning än vad som sker idag. Lärare kan också förmedla kunskap om *”hur samhället ser ut”* som kan vara till nytta för att möta eventuella risker på nätet.

2.5.4 Vad ska informationen innehålla?

I gruppdiskussionerna ges flera förslag på vad man bör få information om och hur den ska ges. Många nämner att man ska få reda på vad som kan hända och vilka konsekvenser ens handlingar kan få. Några förordar mer *”skräckpropaganda”* och drar paralleller till bilder på rökarens munnar som de fått se under information om tobak. Deltagarna nämner också att det är viktigt att få kunskap om att man inte ska lämna ut alla uppgifter och att man ska vara anonym. Vidare nämns behov av en allmän internetkunskap och att man kanske främst borde rikta in kunskapen på delar av nätet som handlar om ekonomiska problem.

”Ja, de som går och köper så här sjuka jamba-grejer för nittio spänn i månaden som bara tickar fast de har raderat den, där borde de ta upp ännu mer. Ringsignaler och sånt. Det är nästan värre än det här med internetgrejen, för det händer inte så himla ofta.” (Kille, 16 år)

I några grupper förekommer det diskussioner om skolan ska definiera och lära ut vilka sajter som är bra och mindre bra. En del föreslår broschyrer som skickas hem till föräldrarna med förslag på *”säkra”* sajter och där det berättas om olika studier i ämnet. Länkar med tips om bra barn- och ungdomssidor nämns också.

2.5.5 Lärarnas kunskap om nätet

Ungdomarna beskriver sina lärares internetkunskap som dålig, men att det finns undantag, ofta är dessa yngre lärare.

”Jag har varit med om när jag gick i nian så kom det lärare till oss och sa ’snälla kan ingen lära mig, hur gör jag ett konto på lunarstorm? För jag vet inte hur man gör och kan inte du visa mig hur man kommer runt på det här stället?’ De vet inte. Och jag tror att det, visst barn ungdomar behöver information men det är i första hand de som ska informera som behöver det.” (Tjej, 19 år)

Lärarna anses alltså behöva öka sin kunskap, åtminstone så att de har grundläggande insikt i vad internet handlar om. Då kan de också hänga med när ungdomarna pratar med varandra om nätet.

”De behöver ju inte sitta som poliser heller men jag tycker ändå att är det något som spridits på nätet ska man kunna gå till en lärare, eller vuxen, och förklara vad som hänt utan att man ska behöva sitta och idiotförklara hur facebook fungerar för de inte har någon koll.” (Tjej, 16 år)

Några riktar kritik till lärare som har spärrat vissa hemsidor. Att spärra sidor med pornografiskt innehåll ses som okej, men att spärra facebook och andra sociala medier ifrågasätts av ungdomarna. En annan personalgrupp i skolan som enligt ungdomarna behöver öka sin internetkunskap är kuratorer, vars okunskap kan försvåra möjligheten att få hjälp och skrämja bort hjälpsökande elever.

”Jag tror att det är ganska många som blir trakasserade genom internet och så men som inte tar upp det för de känner att ingen förstår.” (Tjej, 15 år)

Att lärare och annan skolpersonal har tillräcklig kunskap om nätet är särskilt viktigt för sådana elever som inte får kunskapen hemifrån, enligt några gruppdeltagare. Det kan också vara just dessa ungdomar som är mest riskbenägna i sitt agerande på nätet.

”Klart man tycker att det är föräldrarna som ska lära sina barn grejer men det sker inte, det finns inget kontrollsätt, så då måste ju lärarna gå in.” (Kille, 13 år)

En grupp berättar om hur det finns elever och lärare på deras skola som följer och kontrollerar vad eleverna gör, såväl offline som online. Om de upptäcker mobbning och andra negativa handlingar agerar gruppen och försöker reda ut vad som hänt. I diskussionen nämner vi Nätvandrarerna⁷, något som eleverna inte känner till, men som de ser positivt på.

---

⁷ Nätvandrarare är en verksamhet som drivs vid Fryshuset i Stockholm med syfte att vara tillgängliga vuxna bland barn och unga på internet.

”Det skulle vara ganska skönt att prata med någon som man inte känner och inte har sett och inte har träffat och berätta hur man mår och kunna prata med den sådär.” (Tjej, 15 år)

I en studie av Svedin och Priebe (2009) bland elever i gymnasieskolans år 3 redogörs för i vilken utsträckning eleverna pratat med någon om upplevda sexuella övergrepp. Det var vanligast att ungdomarna hade pratat med en jämnårig vän eller partner. Relativt många hade också pratat med någon vuxen professionell som en lärare, kurator eller annan person som arbetar med barn och unga (29,9 procent). Trots detta var det bara 11 procent som uppgav att händelsen hade blivit anmäld till sociala myndigheter eller polis. Det finns inga uppgifter om att övergreppen skulle vara internetrelaterade men det är tydligt att unga inte regelmässigt väljer att ta upp denna typ av erfarenheter med vuxna professionella i sin närhet. Anmärkningsvärt är också att bara en tredjedel av fallen anmälts till socialtjänst eller polis trots att det till synes har kommit till professionellas, som har skyldighet att anmäla, kännedom.

2.5.6 Föräldrarnas kunskap

Ungdomarnas bild av vilken kunskap deras föräldrar har varierar. En del upplever att föräldrarna saknar kunskap om hur nätet fungerar, andra menar att föräldrarna litar på dem och vad de gör på nätet.

”Min mamma tror ju att om man råkar klicka fel på en sida så kommer det komma en räkning på vårt bredband, sådär jättekonstiga grejer kan hon hitta på.” (Tjej, 17 år)

Hur mycket förmaningar och regler ungdomarna fått kring sitt internetanvändande varierar också. Ungdomarna menar att dessa regler främst gällde när de var yngre och var nybörjare på nätet. En deltagare berättar att hennes föräldrar var mycket oroliga när hon som 11-åring gick med i msn och Kamrat. Då tyckte hon att det var *”sjukt irriterade”*, men nu kan hon tycka att det trots allt var bra. En annan deltagare beskriver föräldrarnas oro så här:

”Just då var det ju halvjobbigt att de hela tiden frågade vad man gjorde och hela tiden kom in i rummet och så men sen varje gång, det var ju bra så man inte gjorde någonting dumt.” (Tjej, 17 år)

Föräldrarna bryr sig också olika mycket om vad de intervjuade ungdomarna gör på nätet. Några deltagare berättar om att deras föräldrar vet om att de skriver egna bloggar, men menar att de inte läser dem för att barnen ska få ha ett eget privatliv. För ungdomarna är det också naturligt att instinktivt stänga ner de sidor de för tillfället är inne på när föräldrar kommer in i deras rum.

”Så fort mamma kommer in i rummet så klickar man ned allt man har för de kommer bara ifrågasätta allt liksom.” (Tjej, 14 år)

”Även fast man inte är inne på någonting liksom icke rumsrent, bilddagboken eller youtube så klickar man ändå ned för det är en reflex.” (Tjej, 13 år)

Hur mycket man berättar för sina föräldrar om livet på nätet varierar naturligtvis också. Det verkar som att vissa unga inte vill oro sina föräldrar för mycket med de saker som händer på nätet, med risken att bli förbjudna att vara online. Förbud från föräldrar att gå in på vissa sajter kan enligt vissa deltagare också få motsatt effekt, då det lockar unga att göra tvärtom. En deltagare förklarar att det kan vara svårt att berätta om tillfälliga partner som man träffat på nätet och som man sedan träffar offline.

”Föräldrar är bättre på, om det är seriöst, föräldrar tar det bättre om det är det. ’Hej, jag har träffat en kille i Gällivare och vi ska bara träffas och ha sex’ liksom, är det okej? Det är nog inte så bra (skratt).” (Tjej, 16 år)

En deltagare nämner en släkting som hon har särskilt god kontakt med och som hon lyssnar på, även när det gäller hur man ska agera på nätet. Föräldrar och lärare, *”som säger till en hela tiden”*, lyssnar man däremot inte på i samma utsträckning. En del ungdomar menar dock att föräldrar i sin uppfostran borde varna ordentligt och visa vad som kan hända, men också tipsa om sidor som är bra.

”Vuxna är lite såhär ’wow facebook, man kan träffa folk från andra sidan av världen, man kan ha kontakt’ och vi, ’ja men det kunde man för tio år sen’, nu är det lättare.” (Tjej, 14 år)

Sammanfattningsvis upplever många av ungdomarna att det läggs för stor vikt på de negativa sidorna av nätet bland vuxna.

”De lyfter upp det här dåliga så himla mycket för samtidigt ligger det så himla mycket bra, mycket av vår fritid ligger där, och vi träffar våra kompisar där, och vi håller oss uppdaterade och det finns så mycket bra och roligt. Samma sak som om man skulle hänga på en fritidsgård, inte skulle någon tycka det var jättedåligt. Visst det kan finnas mobbing där också att någon snackar skit bakom ryggen eller någon sprider någon bild på dig eller något som man kan på nätet också men jag tycker det mycket lyfts fram den här jättedåliga sidan.” (Tjej, 15 år)

Men samtidigt som det finns gruppdeltagare som menar att föräldrarna är överdrivet oroliga för vad som kan hända på nätet och att mycket är uppförstorat, anser andra att det också finns sidor med material på internet som det är tur att föräldrarna inte känner till.

”Om man letar lite på internet så kan man hitta väldigt konstiga och äckliga grejer och det känns som att vuxna inte riktigt vet att sånt finns.” (Kille, 16 år)

Gruppdeltagarna anser att föräldrarna behöver information om nätet. Men då är det viktigt att det ges rätt information med rätt attityd, så det inte resulterar i att datoranvändningen inskränks. Det sociala mediet facebook har inneburit större kunskap och förståelse från föräldrarnas sida då många föräldrar själva, liksom ungdomarna, är medlemmar. Medan ungdomarna upplever sig övervakade på bilddagboken ses medlemskap på facebook som något som "alla" har.

Föräldrars omsorgsansvar ska inte underskattas men samtidigt vet vi att verkligheten för många barn och ungdomar ser annorlunda ut. Unga i riskzonen att råka illa ut i internetrelaterade aktiviteter eller kontakter har många gånger sämre relationer till föräldrar och andra vuxna i sin närhet än andra unga. Oavsett vad som är orsak och vad som är verkan är det troligt att kommunikationen mellan den vuxne och den unge inte är så framgångsrik som man kanske kan önska sig. Att med förebyggande insatser förlita sig på att unga i riskzonen via föräldrar och andra vuxna ska ta till sig information som syftar till att förebygga att unga exploateras på internet kan därmed ha begränsad effekt. Detta är ett återkommande tema i flera av de studier som presenteras i *Se mig*. Insatserna bör därför riktas direkt till unga och gärna i ett så tidigt skede som möjligt.

Enligt Gäredal och Nathorts-Böös (Ungdomsstyrelsen 2009) ska detta dock inte hindra föräldrar och andra viktiga vuxna i ungas närhet från att skaffa sig ökad kunskap om internets såväl positiva som negativa sidor. Det är viktigt att inte den oro som finns hos vissa föräldrar över deras barns och ungdomars internetanvändande går ut över ungas integritet på internet. Ungas utforskande av sin sexualitet kan för vissa vuxna bli extra oroväckande för att det sker på internet, men för många unga är internet en ovärderlig källa för den sexuella utvecklingen och för att skapa sexuella kontakter (Ungdomsstyrelsen 2009).

3 Avslutande diskussion

I denna rapport har Ungdomsstyrelsen samlat ytterligare kunskap om hur unga ser på internet och sitt eget användande av det. Rapporten kan ses som en uppföljande studie av myndighetens rapport *Se mig – unga om sex och internet* (Ungdomsstyrelsen 2009). Ungdomsstyrelsen vill bland annat få en bild av hur unga ser på sitt internetanvändande, hur de upplever eventuella risker och vilken information de vill ha om nätet. Under våra gruppamtal med ett fyrtiotal ungdomar i åldrarna 13-20 år framkom följande teman:

Nätet viktigt för unga

Internet har en väldigt stor betydelse för gruppdeltagarna och de använder främst nätet för sociala aktiviteter. Att ha många vänner på nätet betyder mycket, men nätet används främst för att ta kontakt med personer man redan känner offline. De nya nätkontakter man tar är ofta med personer från ens hemstad. Gruppdeltagarna möter i regel inte nya personer på nätet som de sedan träffar offline, utanför internet.

När vuxna diskuterar ungas internetanvändande finns det de som menar att det inte råder någon skillnad mellan livet på nätet och det utanför, att unga inte gör gränsdragningar mellan internet och andra arenor. Det är tveklöst så att vad som händer på nätet också påverkar livet utanför, men ungdomarna beskriver samtidigt hur de gör skillnad i hur de betar sig på nätet jämfört med offline.

Unga och äldre har liknande uppfattning om exponering på internet

En del i uppdraget var att kartlägga förekomst av sexuell exponering bland unga. När gruppdeltagarna skulle uppskatta hur många i våra undersökningar som svarat att de lägger ut sexiga bilder låg uppskattningarna på mellan 50 och 90 procent, betydligt högre än de cirka 10 procent som svarat att de gjort det. De ungas uppskattning skiljer sig inte från vad de professionella som möter unga i sin yrkesroll har uttryckt i samband med myndighetens konferenser och utbildningar på temat. Detta ger åtminstone en indikation om att professionella som möter unga också skattar att det är väldigt vanligt med exponering på internet bland unga.

Uppfattningen om vad som är en sexig bild eller inte, tenderar inte heller att skilja sig nämnvärt åt. Det skulle ju kunna vara så att de bilder som äldre ser på vissa sajter och upplever som utmanande inte tolkas så av ungdomarna. Tolkningen av bilder är naturligtvis individuell, men då vi under samtalen lät ett antal publicerade bilder på poserande unga, av typen presentationsbilder på ungdomssajter, gå runt i gruppen för att få höra hur ungdomarna såg på dessa bilder så definierade de flesta bilderna som sexiga. Bilderna föreställde unga i utmanande poser, snarare än avklädda.

Diskussionerna visade alltså att unga ser på sexiga bilder på ungefär samma sätt som vuxna gör. När vi pratade om vad de stora skillnaderna mellan Ungdomsstyrelsens resultat och ungas och vuxnas uppskattning av sexuell exponering på nätet bland unga beror på, hade ungdomarna som förslag att de som svarat inte ville erkänna att de lagt upp sådana bilder eller att de helt enkelt inte upplevt bilderna som sexiga.

Andra orsaker till de stora skillnaderna mellan vad man tror och vad unga verkligen anger i våra enkätundersökningar kan vara att människor bättre minns företeelser som sticker ut och ger dem en större betydelse än de förtjänar relativt den ”stora grå massan”. Kan-

ske människor – unga som äldre – också lockas av bilder på lättklädda eller sexuellt utmanande människor och därmed missar de bilder som inte har ”önskvärda sexuella attribut”. Besökare på en webbplats kanske får uppfattningen att alla eller de flesta där har denna typ av bilder och drar slutsatsen att medlemmarna på webbplatsen är ett tvärsnitt av befolkningen. Man kanske bedömer tillsynes likartade bilder av andra som mer sexuellt utmanande än sina egna, eftersom man känner till sina egna intentioner med bilderna medan man inte känner till andras intentioner.

Både unga och äldre använder internet för att framställa sig själv på ett sexuellt attraherande sätt. För att locka, attrahera eller tänja på gränser och inte nödvändigtvis för att erbjuda sex. De långsiktiga konsekvenserna av ett till synes avslappnat sexuellt förhållningssätt till kommunikation på internet är möjligen för tidigt att säga något om men det är viktigt att följa utvecklingen.

Negativ syn på de som lägger ut sexiga bilder

De ungas syn på andra som lägger ut sexiga bilder av sig själva är i regel negativ. Man uttrycker dock också en vana av att ständigt se dessa bilder och det är sällan något man upprörs över. Flera berättar om hur man ger kommentarer till andra som exponerar sig, ofta i negativa ordalag. Det är främst tjejer som får negativa omdömen.

Deltagarna hade i olika utsträckning egna erfarenheter av att ha fått uppmärksamhet på nätet. I diskussionerna synliggjordes den dubbelhet som en del unga verkar ha kring uppmärksamheten på nätet. Att få sin bild kommenterad är ett tecken på uppskattning och vissa av ungdomarna menar att det är viktigare att få en kommentar, även om den är negativ, än att inte få någon kommentar alls. Rapporten *Se mig* visade att ungas behov av uppmärksamhet var en av de tydligast framträdande orsakerna till varför de väljer att exponera sig och gruppsamtalen förstärker denna bild.

Sex, och i förlängningen pornografi, är en unik mediegenre i aspekten att amatörer värdesätts högre än ”proffs”. Det privata, icke-professionella, har ett alldeles speciellt värde och den ungdomliga oskuldsfullheten är ett etablerat tema i pornografiska material. Skillnaden mellan sådana berättelser och webbplatser där unga befinner sig är att aktörerna på dessa är på riktigt, det är inga fantasifigurer, skådespelare utan autentiska ungdomar som visar upp sig själva för varandra i syfte att göra intryck, inte i första hand på vuxna utan på andra unga. Syftet är i första hand att locka, hetsa och pröva gränser, men inte att sälja. Att befinna sig i denna zon, där såväl kompisar som reella aktörer i porrindustrin finns och agerar, kan dock naturligtvis anses vara riskfyllt, på så sätt att ungas presentationsbilder kan hamna på exempelvis porrsajter.

Nätet riskfyllt – men det händer inte mig

Uppdraget som Ungdomsstyrelsen fick kring ungas sexuella exponering och exploatering innebar naturligt fokus på internets mer negativa sidor. Rapporten *Se mig* visade också att unga i olika utsträckning är utsatta för negativa händelser på nätet, men att de flesta unga var medvetna om de risker som fanns och upplevde att bilden av nätet som farligt var överdriven.

När vi frågade ungdomarna om de upplevde risker med nätet, och vilka de i så fall var, fick vi en mängd olika svar. Trots att flera av gruppdeltagarna tycker att bilden av nätet som farligt är överdriven upplevde de dock nätet som en plats med risker. Uppfattningen om ett riskfyllt internet byggde inte heller bara på information om risker från vuxenvärlden. Många av ungdomarna har erfarenhet i form av vänner och bekanta som har varit med om flera negativa händelser som var kopplade till nätet. När unga pratar om riskerna handlar det dock för flera mer om att luras på pengar på nätet än om att utsättas sexuellt.

Risken att utsättas för något på nätet verkar enligt gruppdeltagarna också vara förknippat med ålder. Trots att inte någon av ungdomarna fyllt 20 år, utan i regel befinner sig i åldern 15–17 år, refererar de till när de själva var yngre och oerfarna på nätet och att de då var mer oaksamma och betedde sig mer riskfyllt. Även om ungdomarna menar att nätet kan vara riskfyllt anser de i regel inte att de själva är utsatta för någon risk i samband med att de är ute på internet.

En vanlig mediebild av internet är att ”alla” unga blir kontaktade av äldre män i sexuellt syfte. Hur vanligt det är att man får sexuella förfrågningar varierar i diskussionsgrupperna. På samma sätt som att det fanns en dubbelhet i att få kommentarer på sina bilder verkar det också finnas en viss ambivalens i synen på de som kontaktar ungdomarna i sexuellt syfte. De allra flesta är bara trötta på de ständiga sexuella förfrågningarna, men det finns också de som ser det som något spännande. Några tjejer beskriver hur de driver med, men samtidigt förfasas över, äldre män som söker kontakt på nätet, en attityd som påminner om den kring 1970- och 80-talens Heta linjen. För de allra flesta är sådana kontakter ofarliga och ett sätt att prova gränser, men för en del som har svårare med gränsättning kan dessa kontakter resultera i negativa erfarenheter. Ungdomarna var också medvetna om att det inte nödvändigtvis var äldre män som kontaktade dem med sexuella förfrågningar.

Det är viktigt att påpeka att sexuell exponering inte nödvändigtvis behöver vara av ondo eller ett tecken på utsatthet. För många unga kan nätet fungera som en arena för att få kunskap om och pröva sig fram i sin egen sexualitet. Detta gäller särskilt unga hbt-personer som kan ha svårare att träffa andra hbt-ungdomar, särskilt om de bor på mindre orter. På ett sätt upplevs internet också som en säkrare plats än offline, då man kan möta personer utan att riskera att utsättas för något fysiskt övergrepp.

Öppenhet en säkerhetsstrategi

Vi pratade även med ungdomarna om de hade några strategier för att minska riskerna när de är ute på nätet. Det finns en mängd aktörer i samhället som tagit fram råd om hur man ska bete sig på nätet, bland annat om att lämna ut uppgifter om sig själv. En del gruppdeltagare nämner hur de tänker på anonymiteten i sina presentationer och när de är i kontakt med någon främmande på nätet, men det är också tydligt att den öppenhet som kännetecknar många av de populära sociala medierna, som facebook, också spelar en viktig roll som riskminimerare. De sociala medierna används i detta fall för att till exempel se vilka bilder den person man kommit i kontakt med har i sin presentation samt vilka och hur många kompisar han eller hon har. På så sätt kan man säkerställa att personen är den som han eller hon utger sig för att vara.

Här blir alltså öppenheten en förutsättning för att gå vidare med en ny kontakt, precis som de intervjuade i RFSL(U):s studie i *Se mig* berättade om (Gärddal & Nathorst-Böös 2009). Råden att vara anonym blir här utan verkan och mening, det handlar tvärtom om att visa vem man är och på det sättet minska risken för att utsättas för något negativt. Riskproblematiken och strategierna för att undvika dem är i olika utsträckning något gruppdeltagarna pratar och är medvetna om. Många känner till personer som på olika sätt drabbats negativt, men för de allra flesta är det inte en stor fråga, utan man känner sig säker på nätet och vet hur man ska agera.

Tjejer mer utsatta och deras exponering fördöms mer

Bland gruppdeltagarna är det en genomgående uppfattning att tjejers situation på internet tydligt skiljer sig från killars. Det gäller till exempel hur man som tjej betraktas betydligt mer negativt om man lägger ut avklädda bilder, att man i klart större utsträckning får sexuella förfrågningar och att man som tjej anses mer riskutsatt på nätet.

Som förklaring nämner gruppdeltagarna att skillnaderna i samhället i övrigt mellan killar och tjejer även avspeglas på nätet. På samma sätt som en sexuellt aktiv tjej i regel betraktas något mer negativt än en manlig motsvarighet, fördöms en tjej som visar sexiga bilder på sig själv på nätet mer än vad en kille gör. Tjejerna i grupperna verkar också mer riskmedvetna än killarna som sällan nämner några allvarliga risker med nätet.

Mer tillåtande attityd till att visa upp sig än fysisk kontakt mot betalning

Ungdomarnas syn på sex mot ersättning var i regel negativ, men det fanns också de som ansåg att var och en fick bestämma över sin egen kropp och vad man gjorde med den. Sex mot ersättning kan innebära en mängd handlingar och betalningssätt och överlag var ungdomarna mer tillåtande för aktiviteter som inte innebar fysisk kontakt. Att visa upp sig mot betalning på internet ansågs inte lika problematiskt som fysiska möten.

Detta förhållningssätt överensstämmer även med lagen, åtminstone delvis. Så länge det inte handlar om personer under 18 år, det vill säga barn, är exponering, under förutsättning att den är frivillig, inte att betrakta som prostitution. Lagen reglerar endast köp av sexuella tjänster där *fysisk beröring* i sexuellt syfte förekommer. Detta innebär att tjänster med sexuella intentioner men där ingen fysisk beröring sker inte faller under denna lag. Privat posering på sexklubbar, internet- och teletjänster är exempel på sådana företeelser (Kousmanen 2008). Det är dock förbjudet att uppmana eller förmå någon under 15 år att medverka i någon handling med sexuell innebörd, oavsett om det utgår ersättning eller om det innebär fysisk beröring.⁸

Gruppdeltagarna upplevde vidare att unga var mer tillåtande till sex mot ersättning än äldre generationer. Detta förklarades med att unga är mer liberala till sex, men också med att sexualiteten är tydligt närvarande på internet och i ungdomskulturer. Detta leder till en vana och "avtrubning" bland unga och steget att sälja sex kanske inte blir lika stort. I *Se mig* svarade 43 procent av unga i åldern 16–25 år att de tyckte att det var okej att två eller flera personer hade sex mot ersättning om båda var med på det. Det var i undersökningen inte möjligt att ställa samma fråga till en äldre jämförelsegrupp, men i attityd- och värderingsstudien *Unga med attityd* (Ungdomsstyrelsen 2007) framgår att skillnaden mellan yngre och äldre i attityden till köp av sexuella tjänster är relativt liten, 71 respektive 79

---

⁸ Se 8 § kap. 6 Brottsbalken.

procent ansåg att det aldrig var rätt att köpa sexuella tjänster.⁹ En studie om attityder till prostitution och hur man förhåller sig till den svenska sexköpslagen (Kousmanen 2008) visar att unga i något högre grad vill behålla sexköpslagen, 78 procent i åldersgruppen 18–28 år ansåg att lagen skulle finnas kvar. Därefter minskade andelen positiva med stigande åldrar till 66 procent positiva i åldersgruppen 69–76 år. Det var också bland de yngsta som störst andel tog ställning över huvudtaget. Yngre var också i större utsträckning välvilligt inställda till en skärpning av straffsatsen.

Om teknikens roll

Det råder inga tvivel om att unga tycker att internet underlättar kontakter, även kontakter för att erbjuda eller efterfråga sexuella material eller tjänster. Avståndet och möjligheterna att ”leverera” utan fysiska möten eller det faktum att man kan dölja sitt ansikte i en bild eller i webbkameran bedöms göra steget lättare att ta. Samtidigt upplevs handlingar som enbart görs via internet som mindre problematiska och skamfyllda.

Flera av ungdomarna var övertygade om att internet – tekniken i sig – underlättar för människor – såväl yngre som äldre – att själva ”ta klivet” eller ”hamna” i sexuella situationer eller göra sexuella handlingar, något de kanske inte skulle gjort på en annan arena. Det är ett faktum att människor tenderar att förhålla sig annorlunda till personer de interagerar med men inte kan se eller där reaktionerna inte är omedelbara. Det upplevs lättare att uttrycka såväl positiva som mindre smickrande omdömen om andra eller ge uttryck för en särskild åsikt. Internet skapar en känsla av onåbarhet och anonymitet samtidigt som spridningsmöjligheterna är enorma.

Barn, ungdomar och många unga vuxna har idag inga egna minnen av hur världen såg ut före internet. Att vara medlem i en community, chatta på msn, spela nätverksspel och att läsa eller skriva privata, dagboksliknande inlägg på en blogg är exempel på aktiviteter som nämns som de mest vanliga bland unga på nätet idag (Ikonomidis Svedmark & Nyberg 2009). Många unga fyller även sin tid på nätet med att dokumentera sitt liv i bilder. Ett uttryck för detta finns bland annat på webbplatsen bilddagboken. Våren 2009 fanns 245 miljoner bilder uppladdade av drygt en miljon användare i åldern 13–25 år. Att bildhantering är någonting som många unga ägnar sig åt bekräftas i flera studier (Datainspektionen 2008, Findahl 2010). Vad siffrorna däremot inte inrymmer är en förståelse för det meningsskapande som uppstår och pågår i samband med att människor införlivar teknik i sin vardag.

Ungas förhållandevis oproblematiske och naturliga förhållningssätt till teknik i allmänhet och internet i synnerhet, medför att de rör sig hemtam i digitala miljöer. Studierna visar även att det finns en generationsklyfta att ta hänsyn till. Det finns en form av kulturkrock eller kunskapsmässig distans mellan de som har upplevt internetsamhällets framväxt och de som föddes in i eller har växt upp i ett samhälle präglad av internet. Forskarna Ikonomidis Svedmark och Nyberg (2009) hävdar att man inte bör förblindas av det annorlunda och möjligen provocerande i ungas nätvanor, utan sträva efter att försöka anta ungas perspektiv. Ungas attityder till vad som är att betrakta som risktagande på internet är *föränderliga*, samt att en normalisering av sex och nakenhet på internet är pågående.

---

⁹ Grupperna var 16–29 år respektive 35–74 år.

Professionella behöver mer kunskap om internet

Ungdomarna upplever att de flesta vuxna brister i sin kunskap om nätet. Om lärare och annan skolpersonal som kuratorer saknar grundläggande kunskap och förståelse för nätet är risken enligt gruppdeltagarna att man drar sig för att berätta om man blivit utsatt.

Hur mycket ungdomarnas föräldrar kände till, brydde sig och kunde om nätet och de ungas liv där varierade inte oväntat från person till person i grupperna. Flera deltagare hade upplevt överbeskyddande och oroliga föräldrar när de i yngre år började sitt internetanvändande, men att de nu kunde se det positiva i att de brydde sig.

I diskussionerna kring föräldrarnas relation till ungdomarnas internetanvändande framkom att de undanhöll information om negativa saker som hänt dem på nätet av rädsla att förbjudas vara på nätet av föräldrarna.

Ungdomarna efterlyser alltså inte att föräldrar och lärare ska ha stor teknisk kunskap och kunna allt om de senaste populära sajterna, men att som vuxen ha en viss koll och förståelse om exempelvis den sociala betydelsen gör att man lättare kan komma till tals med den unge. Att ungdomarna och deras föräldrar numera är medlemmar av samma sociala medier, främst facebook, har dock inneburit en öppenhet och en ökad förståelse från de vuxnas sida för vad deras barn gör på nätet. Gruppdeltagarna har i olika utsträckning fått information om internet i skolan och hur man upplevde informationen varierar. De flesta ungdomarna efterfrågar mer information om nätet i skolan, men menar att man bör vara försiktig med vem som ger informationen och vilken information som förmedlas. Det är lätt att vilja göra det motsatta om information kommer från ”fel” personer, i detta fall lärare och vuxna. För att ta till sig informationen behövs en person man känner förtroende för, gärna yngre med personliga erfarenheter.

Ungdomarna anser att information måste ges i tidigare ålder än vad de i regel fick informationen. De flesta nämner årskurs 5 eller 6 som lämplig tid. Det är då man enligt ungdomarna är okunnig och inte tänker på de risker som faktiskt finns på nätet. Gruppdeltagarna själva anser sig dock inte behöva någon information i nuläget, då de i regel vet hur man hanterar risker och vad man bör akta sig för.

I diskussionerna om vad man bör göra för att minska riskerna och vilken typ av information som ska ges föreslår en del gruppdeltagare att vuxna ska ge tips om ”dåliga” och ”bra” sidor. Sådana tips kan vara oproblematiske, då det visserligen finns sajter som kan anses bättre när det gäller till exempel användarvillkor, säkerhetsinställningar och hur lätt det är att anmäla trakasserier (Se Medierådet 2010), men det är trots allt sällan sajterna i sig som är problemet utan vilka som vistas på dem. Sajter som bedöms och får en stämpel som säkra för unga skulle också kunna locka till sig just personer som vill kontakta unga i sexuellt syfte.

Att möta unga som vuxen

Med utgångspunkt i samtalen med unga och de resultat Ungdomsstyrelsen tidigare presenterat i *Se mig* är bilden att många äldre, såväl föräldrar som yrkesverksamma som möter unga, har behov av att öka sin kunskap om unga och deras liv på nätet.

I *Se mig* visades att det var vanligast, såväl 2004 som 2009, att prata med en jämnårig om man utsatts för något. Överhuvudtaget är det en relativt stor andel som inte talar med någon alls, cirka 30 procent. I studien bland elever i gymnasiets år 3 uppgav 60–70 procent att de talat med någon om upplevda övergrepp. Av dessa hade cirka 10 procent talat med en vuxen professionell.

Ju mer risktagande de unga är, desto mindre hjälpsökande brukade de vara, vilket också ställer stora krav på de som möter utsatta unga. Professionella som möter unga måste ha kännedom och kunskap om ungas exponering och exploatering via internet och andra digitala medier för att kunna ge rätt stöd. Det är också viktigt att förstå att unga med internetrelaterade problem ofta har andra problem i sina liv som kan vara viktiga att synliggöra och ta itu med.

Det är också viktigt att professionella som möter unga använder sig av begrepp som unga kan identifiera sig med. Att unga och äldre använder olika begrepp för att beskriva liknande fenomen får konsekvenser för hur de besvarar frågor om egna erfarenheter. Därför är det viktigt att använda ord och begrepp som känns relevanta och naturliga.

En förklaring till svårigheter för yrkesverksamma att prata om sex och utsatthet kan vara att "ämnet" prostitution, och särskilt unga som via internet erbjuder sexuella tjänster, får begränsad uppmärksamhet inom socionomutbildningen och andra utbildningar för yrkesgrupper som kommer i kontakt med människor i behov av stöd, till exempel inom hälso- och sjukvården. Nyexaminerade upplevs generellt sett ha liten kunskap om unga som säljer sexuella tjänster eller erbjuder sex.

Ännu 15 år efter internets genombrott, när internet numera genomsyrar hela vårt samhälle är utbildning kring unga, sex och internet enbart föremål för fortbildning och inget som tas upp i grundutbildningar. För att kunna erbjuda hjälp till de som söker den och identifiera dem som kan vara utsatta är det viktigt att ha kännedom om de mekanismer som kan ligga bakom och att kunna prata med sin unga klient på ett sätt som båda kan identifiera sig med. Som vuxen kan man vara frågande och ha respekt för det tekniska inslaget i ungas liv på nätet, men det får aldrig användas som bortförklaring bland professionella, som i sitt yrkesutövande ska möta, stödja och hjälpa unga människor, att inte ta upp dessa frågor.

Avslutningsvis vill vi återigen påpeka att internet för de allra flesta unga är en källa till mycket glädje och ett ovärderligt instrument för att skapa och upprätthålla sociala relationer. Det finns risker, men att överdriva farorna med nätet riskerar att osynliggöra den kompetens att undvika risker som de allra flesta unga faktiskt har. Dessutom kan överdrivet fokus på risker leda till ett onödigt skuldbeläggande hos den som trots allt råkar illa ut. Det totala intrycket är att de flesta unga är medvetna om potentiella negativa konsekvenser men att de kalkylerar med att inte själva råka illa ut, något som också blev tydligt under de samtal vi förde med fokusgrupperna.

4 Referenser

Abelsson, J. & Hulusjö, A. (2008). *I sexualitetens gränstrakter – en studie av ungdomar i Göteborg med omnejd som säljer och byter sexuella tjänster*. Göteborg: Göteborgs Stad, Social resursförvaltning.

Datainspektionen (2008). *Ungdomar och integritet*.
<http://www.datainspektionen.se/Documents/rapport-ungdom2008.pdf>.

Ds 2007:13 *Vuxnas kontakter med barn i sexuella syften*. Stockholm: Justitiedepartementet.

Findahl, O. (2008). *Svenskarna och internet 2008*. World Internet Institute.

Findahl, O. (2010). *Unga svenska och internet 2010*. World Internet Institute.

Gärdedal, M. & Nathorst-Böös, H. (2009). *Internet utanför heteronormen*. I *Se mig – unga om sex och internet*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Ikonomidis Svedmark & Nyberg (2009). *Om det privata i publika och digitala rum*. I *Se mig – unga om sex och internet*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

IJ2008/1824/UF *Uppdrag till Ungdomsstyrelsen om insatser för att öka kunskapen och medvetenheten sexuell Om sexuell exploatering av barn och ungdomar*. Stockholm: Integrations- och jämställdhetsdepartementet.

Kousmanen, J. (2008). *Tio år med lagen. Om förhållningssätt till och erfarenheter av prostitution i Sverige*. Prostitutionen i Norden. Forskningsrapport. s. 357-381. Nordiska ministerrådet.

Medierådet (2008). *Ungar och medier 2008*. Stockholm: Medierådet.

Medierådet (2010). *Hur säkra är sociala nätverkssajter för barn och unga?* Stockholm: Medierådet.

Skr. 2007/08:167. *Handlingsplan mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål*. Stockholm: Integrations- och jämställdhetsdepartementet.

SOU 2004:71. *Sexuell exploatering av barn i Sverige*. Stockholm: Socialdepartementet.

Svedin, C.-G. & Priebe, G. (2009). *Unga, sex och internet*. I *Se mig – unga om sex och internet*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Ungdomsstyrelsen (2007). *Unga med attityd*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Ungdomsstyrelsen (2009). *Se mig – unga om sex och internet*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Önskan om hjälp att skapa samtalsgrupper

I september 2009 publicerade Ungdomsstyrelsen en utredning med namnet *Se mig – unga om sex och internet*. Utredningen belyser ungas erfarenheter av och attityder till sexuell exponering och sex mot ersättning, och kopplingen till digitala medier som internet. Rapportens resultat har lett till ytterligare frågeställningar och dessa vill vi gärna diskutera med unga. Syftet är att få en ökad kunskap om hur unga tänker kring teman som att lägga ut ”sexiga” bilder på nätet och ersättning för sex.

Vi vill därför gärna komma till din kommun och träffa unga människor i gruppsamtal för att reflektera kring några av utredningens resultat och vad olika begrepp står för bland unga. Samtalen kommer alltså inte att handla om ungdomarnas egna erfarenheter, utan snarare om deras attityder och tankar om ämnet. Diskussionerna behandlas med sekretess och resultatet kommer att bilda underlag för en text, där alla medverkande ungdomar är anonyma.

För att lyckas behöver vi hjälp. Vi behöver komma i kontakt med tjejer och killar i åldersgruppen 13–19 år, samt få tillgång till en lämplig lokal för gruppsamtalen. Vi tänker oss två grupper (köns- och åldersspecifika) som ses under 1–1,5 timme per grupp någon gång i mars. Under samtalen bjuder vi på fika. Finns det möjlighet att ni kan hjälpa oss med detta?

Kanske finns det intresse i din organisation att veta mer om utredningen *Se mig*? Kontakta oss så berättar vi mer!

Tack på förhand!

Med vänlig hälsning

Fabian Sjö

fabian.sjo@ungdomsstyrelsen.se, 08-566 219 24

Rikard Ambumsgård

rikard.ambumsgard@ungdomsstyrelsen.se, 08-566 219 08

På Ungdomsstyrelsens webbplats (www.ungdomsstyrelsen.se/exponering) finns rapporten *Se mig – unga om sex och internet* och annat material som du kan ta del av. Bland annat finns ... *men fråga mig bara*, en vägledning för personal inom socialtjänsten, skolan, ungdomsmottagningar, polisen och andra som behöver mer kunskap om hur man möter unga som har sålt eller antas sälja sex eller som har utsatts för sexuella övergrepp.

© Ungdomsstyrelsen 2010

projektledare **Maria Nyman**

text **Rikard Ambumsgård och Fabian Sjö**

språkgranskning **Ingrid Bohlin**

omslag **Christián Serrano**

distribution **Ungdomsstyrelsen, Box 17801, 118 94 Stockholm**

webbplats **www.ungdomsstyrelsen.se**

e-post **info@ungdomsstyrelsen.se**

tfn **08-566 219 00**, fax **08-566 219 98**

UNGDOMSSTYRELSEN

är en myndighet som tar fram kunskap om ungas levnadsvillkor.
Vi ger stöd till föreningsliv och kommuner samt till internationellt samarbete.

UNGDOMSSTYRELSEN
www.ungdomsstyrelsen.se

